

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
_____ Олена БРЕЖНЄВА
«__» _____ 2021 року

Кваліфікаційна робота

**«ВИКОРИСТАННЯ МНЕМО ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПЕРЕКАЗУ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта»
Турченко Наталії Володимирівни
Науковий керівник:
Щербакова Катерина Йосипівна
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти
Рецензент:
Комісарик Марія Іванівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та психології
дошкільної освіти Чернівецького
національного університету
ім. Ю. Федьковича

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«__» _____ 2021р.

Маріуполь - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПЕРЕКАЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	7
1.1 Місце переказу художніх творів в розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2 Особливості використання мнемо технології у розвитку зв'язного мовлення дошкільників.....	27
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ДІТЬМИ ПЕРЕКАЗОМ ЯК ВИДОМ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ.....	42
2.1 Вивчення рівня оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом літературних творів (констатувальний експеримент).....	42
2.2 Використання мнемо технології в організації навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів (формувальний експеримент).....	60
2.3 Динаміка розвитку вміння переказувати художні твори дітьми старшого дошкільного віку (контрольний експеримент).....	71
Висновки до розділу 2.....	77
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність проблеми. Мова – джерело всебічного розвитку дитини. Під впливом мови вдосконалюються її сприймання, почуття, формуються знання про навколишній світ. Завдяки цьому науковці і педагоги-практики вбачають мету навчання дітей рідної мови в розвитку усного мовлення, як засобу спілкування та пізнання довкілля. На переконання К. Ушинського, рідне слово – це основа розумового розвитку дитини. Вчений вважає, що слід піклуватися про своєчасний мовленнєвий розвиток дітей.

Проблему розвитку мовлення у дітей дошкільного віку вивчало багато науковців. (Н. Жинкін, Д. Ельконін, Е. Короткова, А. Леушина, Л. Пен'євська, Є. Тихеева, Є. Флерина та ін).

Проблема розвитку зв'язного мовлення була і залишається в центрі уваги психологів (Л. Виготський, Б. Ельконін, С. Рубинштейн, та ін.); вчених у галузі педагогіки та лінгводидактики (Ф. Сохін, С. Тихеева, О. Фльоріна, К. Ушинський, та ін.) В цих дослідженнях закладені теоретичні засади роботи з методики розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Вченими визначені види дитячого розповідання, послідовні етапи оволодіння різними типами монологів; розроблено методи, прийоми та умови, які сприяють ефективному розвитку зв'язного мовлення в навчально-мовленнєвій діяльності. Цей науковий доробок доповнився та збагатився сучасними дослідженнями (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Ворошніна, А. Зрожевська, О. Кононко, О. Смірнова, О. Білан та ін.)

В теперішній час проблема розвитку мовлення стає особливо актуальною. Як засвідчує педагогічна практика поширення інформаційно-комунікативних технологій, які стали доступними дітям у сім'ях та в закладах дошкільної освіти заважає безпосередньому спілкуванню дітей. Внаслідок цього з одного боку, збагачується їхня пізнавальна сфера, а водночас з іншого не розвивається мовленнєва. Сьогодні образне, багате

синонімами, доповненнями та описами мовлення у дітей дошкільного віку – явище дуже рідкісне. Тому педагогічний вплив на розвиток мовлення дошкільників це дуже складний процес. Необхідно навчити дітей зв'язно, послідовно, граматично правильно висловлювати свої думки.

Розвиток мовлення у дітей дошкільного віку, зокрема зв'язного, закріплене в нормативно-правовій документації щодо діяльності закладів дошкільної освіти. Головним таким документом є Базовий компонент дошкільної освіти. Це Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Державний стандарт визначає зміст і структуру дошкільної освіти за його інваріантною і варіативною складовими. У інваріантній частині змісту дошкільної освіти систематизовано освітнім напрямом «Мовлення дитини».

Мовленнєвий розвиток дитини є інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із дорослими та однолітками, завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Головним завданням розвитку зв'язного мовлення є удосконалення монологічного мовлення. Це завдання реалізується через різноманітні види мовленнєвої діяльності, одним із яких є переказ літературних творів.

В методиці навчання дітей переказу художніх творів існують засоби які полегшують процес розвитку зв'язного мовлення. Одним із таких засобів, на думку науковців є використання наочності. Сприймання предметів, зображень допомагає дітям називати об'єкти, їх характерні ознаки. Враховуючи, що в даний час діти перенасиченні інформацією, необхідно, щоб процес навчання був для них цікавим. Тому актуальним є пошук і запровадження нестандартних шляхів роботи з дошкільниками. Одним із таких засобів є використання методу мнемотехніки. Мнемотехніка – це сукупність правил та прийомів, які полегшують процес запам'ятовування словесної інформації.

Аналіз педагогічної практики свідчить про те, що ця методика недостатньо впроваджується в педагогічну діяльність, педагоги не використовують мнемотехніку як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Виходячи з цього, темою кваліфікаційної роботи є **Використання мнемо технології у навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів.**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально довести вплив використання мнемотехніки у навчанні дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів.

Предметом дослідження є мнемотехніка як засіб навчання дітей переказу художніх творів.

Об'єкт дослідження: формування у дітей уміння переказувати художні твори.

Для реалізації мети дослідження визначенні наступні **завдання:**

1. Вивчити стан проблеми розвитку зв'язного мовлення та використання мнемотехніки у навчанні дітей переказу художніх творів.
2. Вивчити рівень оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів.
3. Розробити змістовно-функціональну модель організації навчання дітей переказу за допомогою мнемотехніки.
4. Довести ефективність використання мнемотехніки у навчання дітей переказу.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети дослідження використано відповідні **методи:**

теоретичні: аналіз і систематизація психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем навчання переказу дітей старшого дошкільного віку; порівняння поглядів сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців на дану проблему, моделювання;

емпіричні: педагогічний експеримент, спостереження, анкетування вихователів та батьків, аналіз педагогічної документації;

математичні та інтерпретаційні: порівняння, якісний і кількісний аналіз отриманих даних.

Експериментальна база: комунальний дошкільний навчальний заклад комбінованого типу ясла-садок № 163, міста Маріуполь

Теоретична новизна дослідження: на основі теоретичного аналізу визначено вплив мнемотехніки на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку; *розкрито* сутність поняття мнемотехніка; *доведено*, що мнемотехніка позитивно впливає на формування навички переказу.

Практична значущість дослідження: розроблено експериментальну методику навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів; Складено методичні рекомендації, що орієнтують педагогічну діяльність вихователів на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані в практиці роботи вихователів дошкільних навчальних закладів, в організації співпраці вихователів з сім'єю; у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних педагогічних закладах та в системі підвищення кваліфікації працівників дошкільних навчальних закладів, при складанні програм і навчально-методичних посібників з дошкільної освіти.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі Вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.. Загальний обсяг магістерської роботи складає 100 сторінок, з них основного тексту 82 сторінки. Робота включає 15 таблиць та 4 рисунка. У списку використаних джерел 101 найменування.

РОЗДІЛ І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕКАЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1 Місце переказу художніх творів в розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку

Однією з невід'ємних складових навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти є розвиток мовлення дошкільнят, оскільки розвиток мовлення в дитини-дошкільника має важливе значення для розвитку її інтелекту та самосвідомості, позитивно впливає на формування таких особистісних якостей дошкільника, як доброзичливість, креативність, ініціативність. Розвиток зв'язного мовлення допомагає дитині чітко та ясно мислити, легко встановлювати контакт з дорослим, ініціювати власні ідеї, брати участь у різних видах діяльності.

У Базовому компоненті дошкільної освіти мовленнєвий розвиток виділено в самостійний напрям. У новій редакції Стандарту дошкільної освіти мовленнєву компетентність визначено як здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність та взаємозумовленість [99].

Розвиток мовлення є одним з основних освітнім напрямом Базового компоненту дошкільної освіти та становить підґрунтя для формування мовленнєвої компетентності дітей в подальшому навчанні. При цьому акцент зроблений на цілісному підході до формування мовленнєвої компетентності, а не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку. З огляду на нову редакцію Стандарту дошкільної освіти, лише комплексний підхід до

реалізації всіх завдань мовленнєвого розвитку дає змогу успішно реалізувати завдання означеного освітнього напрямку.

В оновленому варіанті Базового компоненту не втрачають актуальності такі форми роботи з розвитку мовлення дітей, як спостереження, екскурсії, бесіди, дидактичні ігри та інші, а серед ефективних методів мовленнєвої роботи як традиційні (розповідь, переказ, заучування віршів та інше), так й інноваційні: полілог, бесіда за змістом картин і розповідання за картиною, читання літературних творів з наступним їх аналізом, мовленнєві завдання та вправи на основі наочності, інтерактивні методи навчання. Пріоритет має надаватися творчому характеру мовленнєвих завдань і вправ, реалізації принципу багато варіативності у процесі їх виконання [99].

Питаннями розвитку зв'язного мовлення дошкільників займалися багато вчених-педагогів. Першим порушив цю проблему К. Ушинський в кінці XIX століття. Проте найбільшого розквіту методика розвитку мовлення загалом і розвиток зв'язного мовлення зокрема досягли у другій половині XX століття.

Сутність самого поняття зв'язне мовлення у сучасних словниках визначається як: « Мовлення, яке організоване за законами логіки, граматики й композиції, має тему, виконує певні функції (найчастіше комунікативну), має відносну самостійність і завершеність, розчленовується на більш чи менш значущі структурні компоненти. У центрі побудови зв'язного висловлювання перебуває навчання вміння використовувати різноманітні засоби зв'язку, формування уявлень про структуру різних типів висловлювання».

Дослідження в галузі зв'язного мовлення в 60-70 роки визначалися в ідеях Є. Тихеевої, Е. Флериної. У них уточнювалася класифікація дитячих оповідань, методика навчання різних видів розповідання у вікових групах. (Н. Виноградова, , О. Коненко, Е. Короткова, Н. Орланова).

А. Бородич зробила великий вклад у розробку методики навчання дітей дошкільного віку розповіданню.

В 1960 році в НДІ дошкільного виховання була створена лабораторія розвитку дитячої мови, співробітники якої надали свої дослідження для розробки наукової методики розвитку мови. Керував дослідженнями завідувач лабораторією Ф Сохін.

Дослідження Ф. Сохіна, О. Ушакової та їх співробітників, що спиралися на глибоке розуміння процесів розвитку мови, змінили підхід до змісту та методики розвитку мови дітей. Велика увага приділялася питанню розвитку семантики дитячої мови, формуванню мовних узагальнень, елементарному усвідомленню мови й мовлення. Висновки, отримані в цих дослідженнях, мають не тільки велике теоретичне, але й практичне значення. На основі цих досліджень була розроблена програма мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, методичні посібники для вихователів. Результати цих досліджень вдосконалювались до середини 80-х років.

На думку А. Леушиної розвиток мовлення має відбуватися в процесі планової роботи над переказом художнього твору та навчання самостійного розповідання. На переконання Л. Пеньєвської мовлення дитини необхідно збагачувати на основі спостереження навколишньої дійсності. Необхідно вчити дітей знаходити точні слова, правильно будувати речення та поєднувати їх у логічній послідовності у зв'язну розповідь. При навчанні розповідання треба проводити підготовчу роботу (Л. Ворошніна, Е. Короткова, Н. Орланова).

Для розвитку зв'язного важливо формувати вміння дошкільнят відбирати не тільки зміст, а й необхідну мовну форму для його вираження; лексичну роботу дитині диктує дорослий, який забезпечує оволодіння синтаксичними конструкціями; розвиток мовлення різних типів (Н. Виноградова, М. Кузіна, Ф. Сохін)

Усвідомлення мовних і мовленнєвих явищ є важливою умовою розумового та естетичного розвитку дошкільників (А. Зрожевская, Є. Смирнова).

На думку А. Леушиної в одних і тих же дітей в залежності від завдань і умов спілкування, мова може бути то більш ситуативною, то більш зв'язковою. Дослідження З. Істоміної підтверджують залежність характеру дитячої мови від змісту і умов спілкування.

Розвиток зв'язного мовлення є центральним завданням мовного виховання дітей. Це обумовлено, насамперед, її соціальною значимістю і роллю у формуванні особистості. Саме у зв'язному мовленні реалізується основна, комунікативна, функція мови і мовлення. Зв'язне мовлення - вища форма промови розумової діяльності, яка визначає рівень мовного і розумового розвитку дитини (Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн, та ін.) [33].

Зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку досягає досить високого рівня. Залежно від ситуації вони можуть давати точну, коротку або розгорнуту відповідь. Діти здатні брати активну участь у бесіді, реагувати на чужі висловлювання, формулювати запитання. Характер діалогу дітей залежить від змісту їхньої спільної діяльності (А. Леушина, М. Лісіна).

Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців доводять, що діти старшого дошкільного віку можуть бути переконливими, послідовно та чітко складати розповіді на запропоновану тему, наводити аргументи, висловлювати міркування. У дітей шостого року життя активно розвивається мовленнєво-творча діяльність. За умови правильно організованого навчання це сприяє розвитку початкових літературно-художніх здібностей дітей (Н. Гавриш, Н. Орланова) [35].

Вчені доводять, що у зв'язному мовленні виявляються всі мовленнєві навички дитини. Про рівень його мовного розвитку можна судити по тому, як дошкільник будує висловлювання, наскільки точно він підбирає слова та використовує засоби художньої виразності.

Таким чином, учені мають в своєму розпорядженні багатий практичний матеріал і базу експериментальних даних про процеси розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Результатом, продуктом зв'язного мовлення є текст. Текст є словесно вираженим продуктом мовленнєво-розумової діяльності людини, якому властива структурна цілісність, цілеспрямованість, завершеність та прагматична настанова (Н. Головань, Л. Варзацька, В. Мельничайко, М. Пентиліук).

Діти дошкільного віку оволодівають лише усним мовленням. Ознак писемного мовлення набуває в ситуації, коли дитина свідомо довільно надиктовує дорослому певний текст, піклуючись про його відповідне оформлення. Спеціалісти з лінгводидактики використовують термін «дискурс», який характеризує продукт саме усного мовлення. Науковці визначають дискурс як зв'язний текст у поєднанні з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін.) чинниками, тобто текст, узятий у процесуальному контексті (О. Мельничук).

На думку Н. Зарубіної, текст - це письмове за формою мовленнєвий твір, що належить одному учаснику комунікації, закінчене і правильно оформлене.

Л. Лосєва виділяє наступні ознаки тексту:

- 1) текст - це повідомлення у письмовій формі;
- 2) у тексті змістовна та структурна завершеність;
- 3) у тексті виявляється ставлення автора до того, що говориться.

Ось як визначає текст І. Гальперін. «Текст - твір мовотворчого процесу, що володіє завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно обробленого відповідно до типу цього документа, твір, що складається з назви (заголовка) і ряду особливих одиниць (надфразовою єдністю), об'єднаних різними типами лексичного, стилістичного зв'язку, має певну цілеспрямованість і прагматичну установку.»

За основу категоріальних ознак тексту І. Гальперін (1977) прийняв:

- 1) наявність заголовка, завершеність, тематичне єдність;
- 2) цілеспрямованість, інтеграція, підпорядкування кожного компонента тексту його загальної думки;
- 3) структурна організація тексту, зв'язок між його частинами і пропозиціями;

4) оброблена тексту з точки зору стилістичних норм (І. Гальперін, 1977, 1981).

Основними категоріями тексту є: інформативність, завершеність, цілісність, зв'язність, ретроспекція, послідовність (І. Гальперін, Н. Іпполітова, О. Леонтьєв, Л. Лосєва та ін.).

Текст можна визначити як повідомлення в письмовій формі, що характеризується смисловою та структурною завершеністю і певним ставленням автора до того, про що говориться.

О. Москальська зазначає, що основною одиницею мови, що виражає закінчену вислів є не пропозиція, а текст; пропозиція – вислів є лише окремий випадок, особливий різновид тексту.

Основними категоріями тексту є: інформативність, завершеність, цілісність, зв'язність, ретроспекція, послідовність (І. Гальперін, Н. Іпполітова, О. Леонтьєв, Л. Лосєва та ін.).

Ознака цілісності як фундаментальна властивість тексту розглядалася А. Леонтьєвим. На його думку, на відміну від зв'язності, яка реалізується на окремих ділянках, цілісність є властивістю тексту в цілому. А Леонтьєв зазначає, що зв'язність і цілісність поняття нерівнозначні. На його думку, зв'язність є умовою цілісності, але цілісність не може повністю визначатися через зв'язність. Але зв'язний текст не завжди має характеристику цілісності.

Тексти можуть бути діалогічного і монологічного характеру. За визначенням Л. Якубинського для діалогу характерні: порівняно швидкий обмін промовою, коли кожний компонент обміну є реплікою і одна репліка у вищій мірі обумовлена інший, обмін має відбуватися поза якого-небудь попереднього обдумування; компоненти діалогу не мають особливої заданості; у побудові реплік немає ніякої навмисної зв'язаності, і вони надзвичайно короткі.

За визначенням С. Єрмоленко, діалог є формою мовної комунікації, учасники якої обмінюються репліками-висловлюваннями.

Діалогічна мова більш елементарна, ніж інші види мови. Діалогу властива зв'язність, проте, як підкреслював О. Леонтьєв, у діалозі вона встановлюється кількома співрозмовниками.[35]

Монологічне мовлення є більш складним, довільним, організованим видом мовлення, що потребує спеціального навчання (О. Леонтьєв, Л. Щерба). Вчені доводять, що монолог народжується в надрах діалогу (О. Ушакова).

Науковці відмічають, що розвиток у дошкільному дитинстві здібностей виражати свої думки, удосконалення мовленнєвих навичок, оволодіння літературною мовою є необхідними компонентами навчання.

Зазначимо, що мовленнєва компетентність є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства (А. Богуш, Н. Гавриш, К.Крутій). Саме тому вчені приділяють значну увагу розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Формування зв'язного мовлення, розвиток уміння змістовно та логічно будувати висловлювання є одним із головних завдань мовленнєвого розвитку дошкільників. Кожен дошкільник повинен навчитися змістовно, граматично правильно, зв'язно і послідовно виражати свої думки. Зв'язне мовлення невід'ємне від світу думок: зв'язність мовлення – це зв'язність думок[11].

Провідним завданням в дошкільному дитинстві є розвиток зв'язного мовлення. В процесі зв'язного мовлення реалізується основна функція мовлення – комунікативна, сутність якої полягає в передачі повідомлення, обміні інформацією, що є основою вербального спілкування людей.

Комунікативні вміння і навички найчастіше трактуються як вміння і навички мовного спілкування в умовах конкретної мовної ситуації. Виділяються різні домінанти в складі цих навичок, але провідними серед них незмінно залишаються вміння орієнтуватися в умовах мовної ситуації і реалізовувати будь-яке висловлювання з урахуванням цих умов.

Якість зв'язного мовлення як доводять А. Богуш, Н. Гавриш, К.Крутій зумовлюється рівнем розвитку всіх сторін мовлення (фонетичної, лексичної,

граматичної). Цілеспрямована робота з розвитку мовлення підводить дошкільника до формування елементарних мовних узагальнень, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні слів, на граматичному – у сфері словотворення, на рівні зв'язного висловлювання – в умінні складати самостійне висловлювання логічно, послідовно, граматично правильно. Саме з цієї причини лінгводидактика спрямовує на широке застосування активних способів навчання, що стимулюють продукування, а не лише репродукування одиниць мовлення[9].

Головним завданням лексичного розвитку в дошкільному віці визначалося розширення словника, тобто кількісне його накопичення.

Лексичні одиниці утворюють навколо себе безліч різноманітних пересічних структурно-системних зв'язків – семантичні поля. В. Звягінцев доводить, що людина в мовленнєвому акті оперує семантичними полями, а не окремими одиницями мовлення. Тому головною умовою свідомої будови мовлення є формування в дітей розуміння семантичного значення, смислової структури слів, тобто освоєння лексики. Зміст цієї роботи складає формування вміння добирати найбільш доцільні для конкретного висловлювання слова. Завдання що складають зміст лексичної роботи:

- Кількісне накопичення лексики
- Усвідомлення семантичного значення слів, їх доречне застосування відповідно до контексту висловлювання.
- Активізація словникового запасу.

3. Формування граматичної будови мовлення. Це завдання передбачає засвоєння морфології, словотворення та синтаксису. У визначенні спрямування роботи з формування граматичної будови мови необхідно зазначити що ядро її науковці вбачають у засвоєнні дітьми мовних узагальнень, яке має відбуватися не шляхом наслідування мовних зразків педагога, а завдяки власним продуктивним діям, активної мовленнєвої практики.

4. Розвиток зв'язного мовлення передбачає формування діалогічного та монологічного мовлення. За визначенням А. Богуш, діалог – форма усного мовлення, що складається із запитань та відповідей, розмова між співрозмовниками. Це мовлення найбільш просте за синтаксисом: воно складається із запитань і відповідей, реплік, коротких повідомлень, незакінчених речень.

Інший вид мовлення – монолог. А. Богуш розглядає монологічне мовлення як смислове, розгорнуте висловлювання, що забезпечує взаєморозуміння людей. Монолог є мовленням однієї людини, повідомленням про факти дійсності. Автор зауважує, що монологічне мовлення розвивається у процесі оволодіння дітьми різними типами та видами монологу. Діти старшого дошкільного віку опановують всі типи монологічного мовлення: розповідь, опис, міркування і пояснення. Водночас вчена відзначає, що найбільш розвинутими типами мовлення є розповідь і опис, а такі типи, як міркування і пояснення, вимагають навчання, оскільки на етапі дошкільного дитинства вони тільки зароджуються. А. Богуш ввела в обіг навчально-виховного процесу дошкільних закладів упорядковану систему й навчання дітей різновидам монологічного мовлення і вважає, що монолог — мовлення однієї людини, яке не передбачає миттєвого, безпосереднього відгуку слухачів, проте орієнтоване на сприймання його іншими людьми [12].

О. Ушакова підкреслює, що формування умінь і навичок монологічного мовлення вимагає таких її якостей, як зв'язність і цілісність, які тісно пов'язані між собою і характеризується комунікативною спрямованістю, логікою викладу, структурою, а також певною організацією мовних засобів.

Монологічне мовлення характеризується певною специфікою: в ньому яскраво представлені мотиви самовираження особистості, послаблюється установка на відповідь, має чітку композицію і структуру, високу організацію, на відміну від діалогічного мовлення. Для монологічного мовлення характерна відносна завершеність [84].

Характеризуючи монолог А. Богуш звертає увагу, що монолог мотиваційно відрізняється від діалогу, який стимулюється внутрішніми та зовнішніми мотивами (самою ситуацією спілкування, репліками співрозмовника). До монологу ж людину спонукають передусім внутрішні мотиви (стан, настрій, бажання, наміри), і вона сама обирає, про що і за допомогою яких засобів говоритиме.

До основних властивостей монологу відносяться:

- односторонній і безперервний характер висловлювання;
- планованість (задана певна програма);
- довільність (вміння свідомо відбирати мовні засоби для найбільш точної передачі інформації);
- розгорнутість (повнота і чіткість);
- логічна послідовність викладу;
- обумовленість змісту орієнтацією на конкретного слухач;
- обмежене вживання невербальних засобів передачі інформації (міміка і жести).

Дослідники відмічають, що на шостому році життя дитина починає активно оволодівати монологічним мовленням. Монолог має більш складну будову, тому висловлювання містить більш повне формулювання інформації. Розвитку монологічного мовлення сприяють раніше набуті уміння та навички. Як засвідчують дослідження науковців, самотійно діти не можуть на достатньому рівні опанувати форми побудови монологу, їм цьому необхідно спеціально вчити.

На думку науковців монологічне мовлення є складнішим та вищим рівнем комунікації. Діалогічному мовленню можна і не навчати дитину, вона спонтанно долучається до процесу спілкування, проте монологічному мовленню слід навчати. Монологічне мовлення є викладом зв'язних думок однієї людини, який є довготривалим та послідовним. Для монологу характерне розгорнуте висловлювання та логічна завершеність. Монолог набагато складніший ніж діалог, він розрахований на слухачів та спрямовує

дитину до попереднього обдумування змісту висловлювання. Говорити при цьому слід емоційно, не відволікатися на сторонні речі. У дошкільний період дуже важливо активно працювати як над розвитком зв'язного мовлення, так і над збагаченням словника. Не зважаючи на швидке та якісне зростання словника в старшому дошкільному віці спостерігаються численні помилки, неправильне розуміння окремих понять, слів з переносним значенням. Часто словник дітей бідний на образні вирази, прикметники порівняльного ступеня.

Як зазначають дослідники, словникову роботу слід проводити під час спостережень, розгляду предметів оточення, слухання казки. Вихователь має подбати про те, щоб кожне нове слово збереглося в пам'яті дітей. Один раз почуте, воно швидко забудеться, тому його треба повторювати, складати з ним речення. Кожне промовлене нове слово сприяє розвитку мовлення дитини.

О. Ушакова вважає, що оволодіння зв'язним монологічним мовленням вищим досягненням мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Монолог включає в себе освоєння звукової культури мови, словникового складу, граматичного ладу і відбувається в тісному зв'язку з розвитком всіх сторін мови - лексичної, граматичної, фонетичної [80].

В закладі дошкільної освіти в процесі розвитку монологічного мовлення використовують дві основні форми: самостійну розповідь та переказ. Вони відрізняються тим, що складаючи самостійну розповідь, дитина сама добирає зміст висловлювання, а при переказі відтворює зміст художнього твору.

Переказ є усвідомленим відтворенням художнього твору в усному мовленні, методом розвитку зв'язного монологічного мовлення. В процесі переказу задіяні такі психічні процеси: пам'ять, мислення, уява, тому це складна розумова діяльність, яка формується поступово в процесі навчання. Для оволодіння переказом необхідно вміти прослуховувати твір, сприймати його, розуміти зміст, запам'ятовувати послідовність, мовленнєві звороти, зв'язно передавати текст. Навчання переказу має велике значення для

розвитку мовлення дошкільника. Навчаючись переказувати художні твори, дошкільник вчиться будувати власне висловлювання. Педагог повинен навчити дитину активно, творчо наслідувати текст. Наслідування художнього твору стає поштовхом до активації мовленнєвої діяльності. Використання художнього твору дозволяє розвивати лексичну, граматичну, синтаксичну сторони мовлення [13].

Навчання дітей дошкільного віку переказуванню неодноразово висвітлювалося в наукових роботах. Великого значення переказу надавав К. Ушинський. Серед різних методів розвитку усної мови дітей він рекомендує активний, осмислений переказ казок і оповідань. К. Ушинський вказував на значення переказу також для розвитку уваги, мислення, пам'яті дітей. Він розробив методичні вказівки щодо проведення переказування в початкових школах.

Є. Тихєєва не заперечувала переказ літературного твору як фактор, що розвиває мова дітей, але відводила йому другорядне місце, на перший план висувався самостійний розповідь дитини, при цьому давала вказівку, як проводити переказування, для якого пропонувала відбирати досконалі образи художньої літератури. І ще одна важлива якість розповіді: у нього повинно бути ясне співвідношення частин зі зрозумілим певним початком, серединою і кінцем. Якщо між частинами існує ясна логічна зв'язок, одна частина підводить до іншої і роз'яснює її. Таким чином, ми можемо зі сказаного зробити висновок, що переказ формує уявлення дитини про структуру зв'язного висловлювання.

О. Ушакова виявила особливості побудови переказу готового літературного тексту і самостійного висловлювання – по картинці, про іграшку, на запропоновану вихователем тему.

При переказі текст відомий і дорослому, і дитині. Перед дитиною ставиться навчальне завдання: відтворювати, переказувати текст, щоб навчиться правильно говорити, добре розповідати. Дитина знає, що нічого нового він дорослому не повідомляє. Тому нерідко висловлювання дітей

носять чисто інформаційний характер: діти передають основний зміст казки або розповіді і абсолютно не замислюються над формою вираження цього змісту.

Велике значення роботі з живим словом надавала Е. Флеріна, вважаючи, що розповідання самих дітей розвиває мислення дитини і навички мови. Вдалим прийомом дитячого розповідання є його запис вихователем і подальше читання іншим дітям.

Е. Флеріна дала досить чіткі вказівки за методикою навчання розповідання і вибору репертуару: визначення тематики і основного стрижня розповіді, проведення єдиної лінії розвитку сюжету, тобто повинна бути чітка структура розповіді, а образ потрібно розкривати яскраво і використовувати мову простий, але звучний, ритмічний, барвистий. Багато педагогів досі керуються методичними рекомендаціями Е. Флеріної з художнього розповідання, використання ілюстрацій і поетапного навчання самостійного складання зв'язних висловлювань.

Переказ художнього твору доступний і близький дітям дошкільного віку в силу того, що дитина отримує готовий зразок, який діє на його почуття, змушує співпереживати і тим самим викликає бажання запам'ятати і переказати почуте.

Сучасні науковці А. Богуш, Н. Гавриш вважають що правильно організовані спостереження над зразками мовлення спонукають дитину до власної творчості. Ознайомлення з кращими зразками художнього мовлення має велике значення для розвитку в дитини вміння будувати власне висловлювання [35].

Особливість переказу полягає в тому, що в оповіданні не тільки точно передається задум, але і сюжет, але і зберігається стиль твору. Для цього виконавець повинен добре знати особливості жанру (казка, розповідь), не допускати слів і зворотів мови, невластивих жанру.

Специфіка навчання переказу в порівнянні з іншими видами занять з розвитку монологічного мовлення, перш за все в тому, що якість переказу оцінюється з точки зору близькості до першоджерела.

Переказ літературних творів впливає на мовленнєву діяльність дошкільнят. Діти долучаються до справді художнього мовлення, запам'ятовують образні слова і словосполучення, вчать володіти живою рідною мовою. Вони більш творчо починають будувати свої власні розповіді - на теми з особистого досвіду, на запропонований сюжет. Тому слід повніше використовувати переказ для формування зв'язного мовлення дітей. Висока художність творів, пропонованих для переказу, цілісність форми, композиції і мови вчать дітей чітко і послідовно будувати розповідь, не захоплюючись деталями і не упускаючи головного, тобто розвивають їх мовні вміння.

У чинних програмах визначено основні вимоги до розвитку в дітей мовленнєвих умінь, на основі яких відбувається навчання переказу.

А. Богуш наголошує що дітей старшого дошкільного віку слід залучати до художньої літератури, збагачувати запас літературних художніх вражень; розвивати виразне літературне мовлення; навчати емоційно та виразно передавати зміст невеликих прозових текстів, брати участь в іграх-драматизаціях за сюжетом художніх творів. Формувати уявлення про типові персонажі та сюжетно-тематичні одиниці літературних творів, способи їх творчого використання. Розвивати творчу уяву, вправляти в інтерпретації різних літературних образів, виходячи із засвоєння моральних правил та норм.

А. Богуш висуває такі вимоги до тексту для переказу:

- * текст повинен мати виховне значення;
- * доступний за змістом;
- * близький життєвому досвіду;
- * з яскраво виражена послідовність подій;
- * має чітку композицію;

- * персонажі в тексті з яскраво вираженими рисами характеру;
- * зрозумілість дітям мотивів вчинків героїв;
- * доступний дітям словник;
- * текст з невеликими короткими і чіткими фразами;
- * з відсутністю складних граматичних форм;
- * з нескладними формами прямої мови;
- * з наявністю яскравих і точних визначень;
- * з яскраво забарвленими виразними засобами мови.

Творами для переказу можуть бути, наприклад, казки М. Коцюбинського «Про двох цапків» та «Про двох кізочок», короткі казки та оповідання В. Сухомлинського, К. Ушинського.

В процесі розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку використовують такі види переказу:

- Повний;
- Вибірковий;
- Творчий.

Повний переказ передбачає передавання змісту всього художнього твору. Він найбільше відповідає віковим особливостям дітей дошкільного віку, пов'язаних із бажанням дослівно передавати почуте. Тому робота з навчання дітей переказу починається саме з цього виду.

Вибірковий переказ передбачає відтворення окремого епізоду художнього твору. Як правило, в дошкільному закладі для вибіркового переказу пропонують уривки, що містять діалог дійових осіб.

Творчий переказ застосовують лише в роботі зі старшими дошкільниками, коли діти вже мають достатній досвід відтворення текстів. Цей вид переказу передбачає виконання творчих завдань, наприклад переказ від імені героя твору.

Науковці (А. Богуш, Н. Гавриш, К Крутій) доводять, що успіх навчання залежить насамперед від роботи, проведеної перед заняттям. Підготовка дітей до переказів включає: збагачення дитячого досвіду шляхом

спостережень, розглядання картин, бесід; пояснення незнайомих слів, виразів до читання твору. В структуру занять з переказу входить: організаційна частина з включенням увідних, підготовчих вправ; читання і розбір тексту; переказ тексту дітьми; вправи на засвоєння і закріплення мовного матеріалу; аналіз дитячих розповідей.

А. Богуш , Н. Гавриш пропонують таку структуру заняття з переказу:

1. Увідна частина.

Мета підготовчих вправ – організувати увагу дітей, створити інтерес до заняття, підготувати дітей до сприймання тексту. Прийоми роботи: коротка вступна бесіда, відгадування загадок про персонажів майбутньої розповіді, читання віршів на близьку тему, показ картинок, нагадування про спостереження тощо. Обов'язково проводиться активізація лексичного матеріалу – уточнення значення слів і словосполучень, які зустрічаються в тексті, з демонстрацією відповідних предметних картинок, іграшок. Важкі за вимовою, малознайомі слова проговорюються хором та індивідуально усіма дітьми.

2. Первинне читання твору. Дітям пропонують прослухати твір, повідомляють його назву, автора. Текст читається (розповідається) без попередження про наступний його переказ, оскільки установка на переказ обмежує увагу дитини, зосереджує на запам'ятовування і тим самим заважає цілісному сприйманню художнього твору.
3. Розбір змісту тексту проводиться у формі бесіди, спрямованої на аналіз і запам'ятовування тексту. Питання складаються так, щоб відобразити основні моменти сюжетної дії в їх послідовності, визначити дійові особи і найбільш значимі деталі розповідання. Крім цього, проводиться спеціальний лексичний розбір тексту, під час якого увагу дітей концентрують на мовному матеріалі твору. Сюди відносять виділення з тексту і відтворення у відповідях дітей слів – визначень, порівняльних конструкцій, які слугують

для характеристики предметів, а також мовного матеріалу, що містять позначення послідовних дій персонажів, функцій предметів тощо.

Значне місце у бесіді займає підготовка дітей до виразного переказу: визначається загальний фон твору, інтонаційна виразність у передачі окремих фрагментів, діалогів персонажів.

4. Повторне читання твору з установкою на наступний переказ.

5. Переказ тексту. Під час навчання переказу враховують основні вимоги, які пред'являються до даного виду розгорнутого висловлювання: адекватність прочитаному тексту, достатня передача змісту, зв'язність і послідовність викладу, граматично правильне мовне оформлення, інтонаційна виразність мовлення.

Починати навчання дітей переказу слід з розповідного тексту, що має ясний цікавий сюжет, чітку композицію, з добре вираженою послідовністю дій, зі знайомими персонажами з яскраво вираженими рисами характеру і зрозумілими мотивами поведінки і діалогами, доступною мовою (без складних граматичних форм, але з використанням яскравих образних засобів). Потім можна включати в навчання елементи опису і міркування.

Серед найефективніших прийомів навчання дітей переказу науковці А. Богуш, Н. Гавриш назвають такі: переказ за планом, запитання, підказування слова чи фрази, переказ частинами, відображений переказ. Розглянемо ці прийоми детальніше.

Підказування слова чи фрази вихователем. Цей прийом використовують тоді, коли дитина під час переказу не може швидко дібрати потрібне слово. Щоб запобігти тривалим паузам під час переказу, вихователь може допомогти дитині добрати окремі фрази.

Спільний із вихователем переказ використовують у випадках, коли дитина відчуває значні труднощі під час переказу. Суть цього прийому полягає у тому, що вихователь починає фразу, а дитина її закінчує.

Переказ за запитаннями. Цей прийом використовують на різних етапах навчання дітей переказу. Запитання мають на меті допомогти дитині зосередитися, пригадати послідовність подій, уточнити важливі деталі.

Відображений переказ використовують на початкових етапах навчання. Його суть полягає в тому, що дорослий пропонує дитині зразок переказу. Відображений переказ можна використовувати для відтворення всього тексту або його частини.

Переказ за планом. План можна пропонувати у формі запитань, у формі вказівок або у вигляді картинного плану.

Переказ за частинами використовують у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Його застосовують за умови, що текст, запропонований для переказу, є великим за обсягом і його легко можна поділити на логічно завершенні частини. Метою цього прийому є зменшення навчального завдання для однієї дитини завдяки її зосередженню на переказі певної частини твору. Важливою передумовою використання запропонованого прийому є усвідомлення дітьми змісту твору загалом та наявність умінь виділяти його окремі епізоди. Під час проведення переказу за частинами слід використовувати план у формі вказівок.

Гра-драматизація – це самостійний вид ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Цей прийом застосовують в усіх вікових групах дошкільного закладу. Він ґрунтується на знанні змісту художнього твору, передбачає розвиток умінь творчо передавати риси характеру героїв.

Переказ за ролями потрібно проводити за окремими епізодами твору, що містять діалоги дійових осіб. Цей прийом застосовують як підготовчий етап до участі в гри-драматизації.

При навчанні переказу використовуються різноманітні прийоми. Перш за все необхідно, щоб діти осмислили зміст літературного твору, логічні зв'язки між його окремими подіями, окремими елементами. У цьому, на думку А.М. Леушиной і Л. А. Пенъевской, велику роль відіграють питання, що задаються дітям.

За допомогою питань факти і явища починають набувати для дітей інший, більш глибокий сенс. Питання будять думку дошкільнят, дають їй певний напрямок, розвивають здатність вдумливо вслухатися в читане, забезпечують культуру слухання.

Дії переказу художнього твору вимагають контролю. У дошкільному віці контроль за якістю переказу переважно здійснює вихователь. Контроль тут тісно пов'язаний з оцінкою. Контролюючи мовленнєві вміння, вихователь оцінює досягнуті результати відповідно зразка, відзначає послідовність, логічність викладу думки, передачу подій близько до тексту. Поступово діти починають самі співвідносити результати своїх дій переказу із заданим літературним зразком, під впливом навчання в них починає формуватися взаємооцінка й взаємоконтроль, а також у цей самий час зароджується самооцінка й самоконтроль. Переказування, як вид говоріння, має, таким чином, мотиваційно-спонукальну, аналітико-синтетичну і виконавчу функції.

Важливим прийомом навчання переказу є оцінка. У процесі переказу педагог заохочує дитину посмішкою, кивком голови, вселяючи в нього впевненість у своїх силах. В кінці переказу він дає короткий аналіз.

Аналізуючи дитячі перекази, необхідно спиратися на наступні вимоги до них:

- осмисленість, тобто повне розуміння тексту;
- повнота передачі твору, тобто відсутність істотних, що порушують логіку викладу, пропусків;
- послідовність;
 - використання словника і оборотів авторського тексту, вдала заміна окремих слів синонімами;
- правильний ритм, відсутність тривалих пауз;
- культура усного оповідання в широкому сенсі слова (правильна, спокійна поза під час переказу, звернення до слухачів, інтонаційна виразність мови, достатня гучність, чіткість вимови).

Отже, одним з найефективніших методів розвитку монологічного мовлення є переказ. Переказ - це найлегший засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення, оскільки дитині потрібно лише відтворити готовий сюжет, це набагато легше, ніж щось вимислити і розкрити самостійно. Переказ є свідомим відтворенням літературного твору в усному мовленні. Переказуючи, дитина вчиться говорити зв'язно, послідовно; удосконалюється граматично правильне мовлення, збагачується словниковий запас дітей. Переказ також впливає на виразність дитячого мовлення. Заняття з навчання дітей переказу привчають їх до розумової праці, готують до школи, сприяють формуванню інтересу до літератури. Переказ планується на заняттях з розвитку мовлення. В процесі заняття з навчання переказу дошкільниками художніх творів педагог ставить завдання з розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей – навчати дітей точно, послідовно, зв'язно і граматично правильно передавати зміст літературного тексту, добиватися яскравості та виразності мовлення.

Переказ художніх творів сприяє розвитку навичок зв'язного монологічного мовлення у дошкільників. Наслідуючи зразок літературного мовлення, діти долучаються до оригінального художнього мовлення, запам'ятовують емоційні слова, образні вислови, словосполучення та речення, оволодівають живою рідною мовою. Завдяки високій художності творів, цілісності форми, композиції й мови діти вчаться чітко і послідовно будувати розповідь, не захоплюватись деталями та не пропускати головного.

При переказі розвивається вміння слухати і розуміти літературний текст як твір мистецтва, збагачується мова дітей, удосконалюється її структура, розвиваються виразні якості мови, ясність вимови. Однак, ці можливості будуть реалізовуватися тільки в тому випадку, якщо переказу систематично навчати.

Методика навчання переказу художніх творів залежить від віку дітей, рівня розвитку мовлення, поставлених завдань вихователем та від особливостей художнього твору, який запропонований для переказу.

Запропоновано різні способи організації, прийоми навчання переказу, чітко визначені вимоги до літературних творів для переказу.

Вчені (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій) доходять висновку, що опанування монологічним зв'язним мовленням не відбувається без спеціально організованого навчання. Правильно організований переказ літературних творів надасть неоціненну допомогу в роботі над формуванням мовних навичок дошкільників. Таким чином, зазначимо, що переказ має посісти чільне місце у роботі з формування мовленнєвої компетентності у дітей дошкільного віку.

Проте дошкільники стикаються з труднощами під час процесу переказу. Діти затрудняються розпочати свою розповідь, викласти її в зв'язному викладі слухачеві. Більшість дітей дошкільного віку мають складнощі в оволодінні ним. Для виконання завдання з переказу дитина повинна навчитися уважно слухати літературний твір, розуміти зміст твору, запам'ятовувати послідовність подій, зв'язано та виразно відтворювати текст тощо.

Разом із загальноприйнятими прийомами цілком обґрунтовано використання оригінальних, творчих методик. Однією з таких методик, на наш погляд, є використання прийомів мнемотехніки.

1.2. Особливості використання мнемо технології у розвитку зв'язного мовлення дошкільників.

Характеризуючи переказ науковці (А. Богуш, Ф. Сохін, О. Ушакова) вважають що за допомогою переказу відбувається ознайомлення дітей з кращими зразками художнього мовлення, що має велике значення для розвитку в дитини вміння будувати власне висловлювання. Завдання педагога – підвести дітей до активного, творчого наслідування літературного твору стає поштовхом до власної активної мовленнєвої діяльності. Тому педагогічний вплив при розвитку мовлення є складною справою. Необхідно навчати дітей послідовно, граматично правильно викладати свої думки.

Часто перекази дітей старшого дошкільного віку недосконалі. Виникає питання, як допомогти дитині оволодіти навичками переказу та удосконалити цей процес.

В методиці навчання дітей переказу існують засоби які полегшують процес розвитку мовлення. Один із таких засобів, на думку науковців є використання наочності. На використання наочності та інтерактивності методів навчання звертається увага і в новій редакції Стандарту дошкільної освіти. Тому актуальним є пошук і запровадження нестандартних шляхів роботи з дошкільниками. Одним із таких засобів є використання методу мнемотехніки.

Сучасний енциклопедичний словник дає наступні визначення мнемотехніки.

Мнемотехніка – це система внутрішнього письма, дозволяючи послідовно записувати в мозок інформацію, перетворену в комбінації зорових образів. Мнемотехніка використовує природні механізми мозку та дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження та відтворення інформації

«Мнемотехніка» і «Мнемоніка» - техніка запам'ятовування. Вони походять від грецького «mnemonikon» (на ім'я давньогрецької богині пам'яті Мнемозіни - матері дев'яти муз) - мистецтво запам'ятовування.

Вважається, що це слово придумав Піфагор Самоський (6 століття до н.е.). Перші роботи з мнемотехніки датуються приблизно 86-82 рр.. до н.е., і належать перу Цицерона і Квінтіліана (рубрика «Історія мнемотехніки»). Спочатку мнемотехніка виникла як невід'ємна частина риторики (ораторського мистецтва) і призначалася для запам'ятовування довгих промов[90].

В Україні перше видання, присвячене мнемотехніці, вийшло друком у 1859 році. Його здійснив директор Київської 1-ї гімназії професор О. Деллен, який написав твір «Стисла історія і сьогодення позиція мнемотехніки». У 1893 році в Одесі Н. Слоущ видав книгу «Мнемотехніка», яка мала кілька

видань. Значний прорив у розвитку мнемотехніки відбувся наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, коли була видана певна кількість книг, які стали доступні для всіх зацікавлених. Одна із таких книг Г.Чепурного «Мнемотехніка. Технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти» [90].

У мнемотехніці існує шість напрямків:

1. Народний. Протягом життя кожна людина виробляє свою систему запам'ятовування.

2. Класичний. Перші роботи датуються 86 роком до Різдва Христового. Саме ця дата вважається датою виникнення класичної мнемотехніки. Цицерон досконало володів технікою запам'ятовування за допомогою образного кодування.

3. Педагогічний - виник в той же час. У Квінтіліана були проблеми з візуальним мисленням, тому були розроблені свої системи запам'ятовування і з'явилися перші паростки педагогічної мнемотехніки. Повністю педагогічна мнемотехніка сформувалася лише в 16 столітті. Засновником можна вважати П. Рамуса. Педагогічна мнемотехніка була доступна і зрозуміла більшості людей. Вона не встановлювала таких високих планок, як класична мнемотехніка. На переконання педагогів, вчити потрібно всіх, а не тільки людей, у яких працює візуальне мислення.

4. Цирковий напрямок використовує принципи класичної мнемотехніки.

5. Спортивний, коли проходять регулярно змагання з мистецтва запам'ятовування. У Кембриджі з 1997 року.

6. Сучасне (система Джордано та ін)

Вивченням проблеми застосування мнемотехніки займалися сучасні науковці: В. Воробйова, Т. Ткаченко, В. Глухов, Т. Большева, Л. Єфіменкова. Ці автори визначали мнемотехніку як систему методів і прийомів, що забезпечують успішне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, знань про особливості об'єктів природи, про

навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, і, звичайно, розвиток мовлення.

З 2003 року в рамках проекту «Педагогічний експеримент» у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників працює творча науково-методична лабораторія «Розвиток пам'яті, уяви, творчого мислення» (керівник лабораторії Л.Клименко), яка поставила за мету своєї діяльності адаптацію методів мнемотехніки до чинних навчальних програм. Результатами роботи лабораторії зацікавилися за кордоном.

В теперішній час мнемотехніка просунулася як в теоретичному, так і в технічному плані. Вона дозволяє не лише фіксацію в пам'яті послідовності текстового матеріалу, а й сприяє безпомилковому запам'ятовуванню будь-якої точної інформації (хронологічні таблиці, номери телефонів, числові таблиці, анкетні дані, складні тексти, термінологію).

Мнемотехніка – це система прийомів, які полегшують запам'ятовування і збільшують об'єм пам'яті шляхом утворень додаткових асоціацій.

Незважаючи на історію мнемотехніки, цей метод не став традиційним методом засвоєння інформації. Мнемотехніку так і використовують як нетрадиційний метод запам'ятовування.

Мнемотехніка є процесом засвоєння нової інформації за допомогою спеціальних методів і прийомів. Ця нова освітня технологія допомагає кожній дитині комфортно та легко здобувати знання у будь-якому віці.

Мнемотехніка використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації.

Мнемотехніка допомагає вирішити такі основні навчальні та виховні завдання:

- розширювати творчі можливості дитини, завдяки гармонійній роботі лівої (логіка) і правої (творчість, образне мислення) півкулі головного мозку;

- формувати вміння ефективно і самостійно вчитися;
- сприяти підвищенню самооцінки дитини завдяки результативності у навчанні;
- запобігати стресу від навчання;
- формувати навчальну мотивація, а з нею успіхи;
- розвивати образну пам'ять, допомагати сприймати навколишній світ у всій красі;

Суть використання мнемотехніки в тому, що на кожне слово, словосполучення, епізод казки пропонується картинка (схематичне зображення). Таким чином, весь твір замальовується схематично [7].

К. Ушинський писав: «Навчайте дитину якимось невідомим йому п'яти словам – він буде довго та марно мучитись, та пов'яжіть двадцять таких слів з картинками, і вона їх засвоїть вмить»[85].

У дошкільній практиці мнемотехніку називають по-різному:

В. Воробйова називає цю методику сенсорно-графічними моделями,

Т. Ткаченко – предметно-схематичними моделями, Т.Большова – колажем.

Г. Чепурний характеризує мнемотехніку як здоров'язберезувальну технологію, що поліпшує запам'ятовування, формує навички для ефективного засвоєння інформації. Обробка інформації відбувається завдяки використанню природних можливостей, що допомагає сформувати навички самонавчання, підвищує впевненість у своїх можливостях.

Необхідність використання мнемотехніки в роботі з дошкільниками полягає в тому, що:

- дитина дошкільного віку дуже пластична і легко засвоює інформацію, але для дітей характерна швидка стомлюваність і втрата інтересу для занять. Використання наочного моделювання викликає інтерес і допомагає вирішити цю проблему.
- Використання символічної аналогії полегшує і прискорює процес запам'ятовування та засвоєння матеріалу, формує прийоми роботи з пам'яттю.

- Застосовуючи графічну аналогію, ми вчимо дітей бачити головне, систематизувати отриманні знання.

Актуальність мнемотехніки для дошкільнят обумовлена тим, що саме цьому віці в дітей переважає наочно-образна пам'ять. Якщо дитина буде намагатися вивчити і запам'ятати те, що не підкріплене наочною картинкою, то на успіх розраховувати не варто. Мнемотехніка для дошкільнят допомагає спростити процес запам'ятовування, розвинути асоціативне мислення і уяву, підвищити уважність [73].

Мнемотехніка у дошкільньому закладі як результативний метод запам'ятовування зазвичай освоюється на простих прикладах у певній послідовності.

Г. Чепурний пропонує таку класифікацію методів та прийомів мнемотехніки:

Метод " крокування» (від франц. croquis-креслення, схема, начерк)

метод символізації або метод рисункового письма. Коли діти малюють кроки-схеми предметів, тварин, людей, явищ, понять, вони легко відновлюють в пам'яті все, що замалювали. При роботі по методу крокування одночасно включаються відразу кілька складних розумових процесів.

Прийом символізації - один з найбільш поширених прийомів мнемотехніки, який використовують практично всі.

Прийом символізації відноситься до першого етапу запам'ятовування - до етапу кодування інформації в зорові образи. Всього виділяється чотири етапи запам'ятовування при використанні цього методу:

- кодування в образи (Підготовка до запам'ятовування);
- з'єднання образів в уяві (запам'ятовування);
- запам'ятовування послідовності інформації;
- закріплення інформації в мозку.

Символізація або кодування - це підготовка інформації до запам'ятовування.

Метод, що використовує образне мислення (ейдетизм або ейдотехніка)

- це своєрідний різновид образної пам'яті, що полягає в можливості відтворення яскравого наочного образу предмета по закінченню його впливу на органи чуття. Явище ейдетизму досить широко поширене особливо в дитячому віці. Ейдетизм є одним з головних "кітів" формування інтелекту. Уявімо собі якийсь образ. Наприклад, кішку. Спочатку виникає лише умовне позначення. Тепер ще раз представимо той же самий об'єкт (кішку), придивимося до нього. Тепер ми побачили колір, розміри і т. д. Таким чином, при відновленні в пам'яті будь-якого образу думка встигає пройти кілька ступенів розвитку:

- позначення ("кішка»);
- расцвечивание (згадуємо якусь конкретну кішку, її колір);
- "пожвавлення" (ми вже побачили чим вона займається);
- збагачення деталями (на чому кішка лежить, де знаходиться);
- входження в образ (тепер кішка це ми);
- управління образом.

Метод асоціативних ланцюжків (або метод "нісенітниця»)

Він полягає в тому, що слова зв'язуються одне з іншим в невеликій смішній розповідь або казку. У такій грі діти швидко запам'ятовують ланцюжок слів.

Метод трансформації (перетворення)

Цей метод розвиває не тільки пам'ять, але і логічне мислення, т. к. ґрунтується на вмінні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Слова, як б впливають одне з іншого, між ними існує щось спільне, те, що їх пов'язувати.

Метод Цицерона (ув'язка інформації в просторі)

- Суть методу Цицерона в уявному розміщенні образів в конкретному місці або кімнаті. Наприклад, подумки розкласти в кімнаті предмети, що мають назви, які відносять до словникових слів: огірок, помідор, ліжко,

диван і т. д. Таким чином, можна заучувати вірші або цілі Тексти, частини яких потрібно подумки "розкладати" в тій послідовності, в якій розставлена у вашій кімнаті меблі. Потім цей текст легко відновлюється в пам'яті.

Метод опор (чисельно-літерний метод)

- Діти запам'ятовують інформацію за допомогою зв'язування за змістом певних слів, звуків, цифр і т. д. Один з найпростіших прийомів для запам'ятовування чисел, дат, номерів телефонів. Треба закріпити за кожною цифрою букву, запам'ятати їх. І тоді при запам'ятовуванні вам треба буде придумати слова, які починаються з потрібних букв.

У навчанні дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів використовують метод «крокування». Прикладами використання методу «крокування» можуть служити мнемоквадрат, мнемодоріжка, мнемотаблиця, колаж.

Т. Большова підкреслює, що робота з мнемотаблицями і схемами-моделями складається з декількох етапів:

I етап. Розгляд таблиць і розбір того, що на ній зображено.

II етап. Здійснюється перекодування інформації, тобто перетворення з символів в образи, наприклад: коло-ведмідь; овал - зайчик.

III етап. Після перекодування відбувається відпрацювання методу запам'ятовування (наприклад, переказ казки з опорою на Символи).

Мнемотаблиця складається з графічних або частково графічних персонажів твору, подій, явищ природи та виділення головних смислових ланок сюжету. Необхідно передати умовно-наочну схему так, щоб зображення було зрозумілим дітям. У роботі з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку необхідно використовувати кольорові мнемотаблиці, тому що у дітей залишаються в пам'яті окремі образи: ялинка - Зелена, ягідка – Червона. Пізніше-ускладнювати або замінювати інший заставкою – зображенням предметів, дій в графічному вигляді. Наприклад: лисиця – зображена з помаранчевих геометричних фігур (трикутника і кола), ведмідь – великий коричневий коло і т. д. Т. Большова підкреслює, що розмір

мнемотабліц може бути різним – залежно від віку дітей, від рівня їх розвитку [24].

Рекомендуються наступні розміри таблиць:

- для молодших дошкільнят-таблиці на 4 клітини (2x2), на 9 клітин (3x3);
- для дошкільнят середнього віку-таблиці на 9 клітин (3x3), на 16 клітин (4x4);
- для дошкільнят старшого віку - таблиці на 16 клітин (4x4), на 25 клітин (5x5).

Мнемотехніка багатофункціональна. На її основі також створюються різноманітні дидактичні ігри. Продумуючи різноманітні моделі необхідно дотримуватися наступних вимог:

- розкривати істотне в об'єкті;
- модель повинна відображати узагальнений образ предмета;
- задум щодо створення моделі слід обговорювати з дітьми, що б вона була їм зрозуміла.

Т. Большова рекомендує починати роботу з мнемо квадратів.

Мнемоквадрати – це зрозумілі зображення, які позначають одне слово, словосполучення, його характеристики чи просте речення. Потім завдання ускладнюється, демонструється мнемо доріжка – це квадрат із чотирьох картинок, за якими можна скласти 2-3 речення. І вже потім – мнемотабліці та калажі.

Мнемотабліці являють собою зображення основних ланок, в тому числі схематичні, за якими можна запам'ятати та відтворити весь твір. Мнемотабліці можуть бути різними в залежності від направленості. Можуть бути простими і тематичними. Кількість квадратів не перебільшує дев'яти, що відповідає межі разової інформації для дитини.

Колаж - це певний формат картону або щільний аркуш паперу, на який наклеюються або накладаються, малюються різні картинки, букви, геометричні фігури, цифри. Головним завданням колажу - з'єднати, зв'язати

всі картинки між собою. Таким чином, відбувається обробка сюжетного методу запам'ятовування.

Мнемотаблиці можуть бути:

- предметні;
- предметно – схематичні;
- схематичні;

Якщо діти, впоралися з предметною моделлю, то завдання ускладнюється: дається предметно – схематична модель. Цей вид мнемотаблиць включає меншу кількість зображень. Тільки після цього дається схематична мнемотаблиця.

Л. Белоусова вважає, що для кращого запам'ятовування діти повинні самі придумати та намалювати символи в запропоновану схему. Т. Полянська відмічає, що дітям треба пропонувати кольорові мнемо таблиці.

Мнемотехніка на етапі переказу художнього твору націлена на:

- Розуміння змісту художнього твору.
- На послідовний переказ художнього твору.
- На оцінку дитячих переказів.

Скласти мнемо таблицю можна на будь який твір або казку. В таблиці зображуються персонажі твору, явища природи, деякі дії. Вона складається так, щоб відобразити основні моменти сюжетної дії в їх послідовності, визначити дійових осіб. Малюнки та їх кількість в таблиці змінюються в залежності від змісту художнього твору.

При навчанні дітей переказувати художні твори пропонується наступний алгоритм роботи:

- Читання вихователем тексту і демонстрація картинок.
- Відповіді на запитання щодо змісту (Мовний розбір тексту).
- Демонстрація і розбір кожного осередку мнемотаблиці.
- Повторне читання розповіді з опорою на мнемотаблицю.
- Колективний переказ.
- Самостійний переказ тексту.

- Аналіз самостійних переказів дітей.

Мнемотехнічне запам'ятовування складається з 4-х етапів:

Перший - кодування інформації в образи. Ми повинні обрати для себе вид моделі, який ми будемо використовувати. Підготувати схеми і символи кодування інформації. Які можуть бути види кодування: предметне (кольорові картинки предметів або персонажів, фігурки предметів і персонажів, кольорові картинки персонажів, що виконує якусь дію в казці або оповіданні, вірші); графічне (замальовка сюжету за допомогою схематичних малюнків); найважчий вид-схематичний (використання замість картинок і замальовок геометричних фігур різного розміру і кольору), його використовують з дітьми більш старшого віку, що мають досвід роботи з предметно-графічним моделюванням. Цей вид моделювання вимагає хорошого рівня розвитку пам'яті, мислення, уяви. Для дітей старшого віку рекомендується підбирати і замальовувати картинки в одному кольорі (наприклад, чорно-білі), щоб діти не відволікалися на розгляд і не збивалися на деталі. Також педагог продумує схему відображає структуру розповіді переказу. Це може бути таблиця, в графі якої потім виставляються картинки-Символи, це можуть бути окремі квадрати, пов'язані стрілками (многдоріжки), або ж коло розділений на нерівні частини, що відображає частини тексту (початок, середина, кінець). В одну з часток кола, відповідну частини тексту виставляються картинки-символи.

На початкових етапах роботи з моделюванням потрібно використовувати більше символів і більш докладні схеми, далі можна об'єднувати кілька символів в один і, тим самим, скорочувати кількість символів (стимулюючи пам'ять і мислення дітей). Необхідно також підбирати максимально точні символи, доступні для розуміння дітям і зробити їх яскравими і достатнього розміру, щоб всі діти могли бачити їх на дошці.

Другий - запам'ятовування і з'єднання образів між собою, запам'ятовування послідовності подій.

Після обрання виду моделювання ми знайомимо дітей з відпрацьованим текстом (вільне прочитання без націлювання на переказ, з метою забезпечення вільного сприйняття). Потім визначаємо структуру тексту (початок, основна частина, кінець) і знайомимо дітей зі схемою, що відображає структуру тексту. Після чого, паралельно з прочитанням частин тексту, вводимо в кожну частину образи-символи (героїв/їх дій) розповіді/вірші/казки.

Далі проводиться робота над розумінням тексту: виявляються взаємозв'язки подій і героїв; послідовність і логіка викладу. Для цього використовуються традиційні методи роботи з текстом: питання по тексту; пояснення незнайомих слів; зачитування уривків тексту (наприклад, повторюваних слів, пісеньок, діалогів); оцінка поведінки і характеру героїв; припущення як би діти вчинили на місці героя і/або, щоб було, якби герой вчинив інакше або не зробив цього; враження дітей від розповіді; визначення і резюмування сенсу розповіді педагогом;

Текст прочитується ще раз і діти за схемою визначають послідовність подій (розставляючи символи в потрібному порядку або поєднуючи їх стрілками).

На цьому, етапі бажано дотримуватися наступних принципів:

- для привернення уваги до тексту і до його кращого сприйняття прочитання педагогом тексту має бути яскраво інтоновано (потрібно максимально точно передати голосом характер і настрій героїв);
- питання по тексту повинні бути задані послідовно за змістом тексту;
- на початковому етапі роботи з моделюванням краще підбирати: прості за обсягом і змістом Тексти або ж добре знайомі дитині (в яких чітко виражений характер героїв, зрозумілі мотиви їх вчинків, є чітка композиція з добре вираженою послідовністю подій); Тексти зі знайомими героями; відповідні віку дитини; мають виховну цінність.

Третій - переказ з опорою на схеми і символи. Націлюємо дітей на переказ і ще раз читаємо текст, одночасно, працюючи указкою за схемою. Організуємо переказ з опорою на модель: кілька дітей можуть розповідати текст по

частинах або ж по ролях. Для початку, переказ може бути спільний, а потім самостійний.

Четвертий - відтворення мнемотаблиці і закріплення в пам'яті. Після переказу, розповіді, дітей просять відтворити таблицю педагога по пам'яті, ґрунтуючись на тексті, а на більш пізніх етапах складати таблицю самому, відбираючи або замальовуючи потрібні символи.

На думку науковців при переказі за допомогою мнемотаблиць удосконалюється структура мови, її виразність, вміння будувати речення. Діти бачать усіх дійових осіб, свою увагу дитина концентрує на правильній побудові пропозицій, на відтворенні в своїй промові необхідних виразів.

Таким чином, за допомогою схем-моделей і мнемо таблиць можна досягти наступних наслідків: у дітей з'явиться бажання переказувати казки-як на занятті, так і в повсякденному житті; розширюється кругозір знань про навколишній світ; активізується словниковий запас; діти долають боязкість, сором'язливість, навчаться вільно триматися перед аудиторією.

Існують такі способи складання і запам'ятовування розвиваючих мнемотаблиць:

- сюжетний спосіб (складання сюжету поспіль або в певному порядку);
- спосіб логічних зв'язок (ціле-частина, пошук закономірностей, логічні приклади);
- спосіб трансформації (перетворення символів);
- колірні мнемотаблиці (використовуються колірні асоціації);
- тематичні мнемотаблиці (закладена інформація на певну тему);
- інформаційні (будь-яка інформація).

Щоб мнемотаблиця, як наочно-практичний засіб розвитку мовлення, виконувала свою функцію, вона повинна відповідати ряду вимог:

- відображати основні властивості і відносини, які повинні бути освоєні з її допомогою
- бути простою для сприйняття і доступною для відтворення і дій з нею,
- відповідати рівню розвитку дітей.

При застосуванні мнемотехніки для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку слід пам'ятати, що більшість дітей без попередньої підготовки надзвичайно складно сприймають дану методику навчання. На самих початкових етапах навчального процесу з розвитку мовлення для дошкільнят найкраще використовувати більш зрозумілі і прості для сприйняття мнемоквадрати.

Картинки в чорно-білих тонах навряд чи викличуть зацікавленість у маленьких дітей, а тому необхідно використовувати барвисті зображення в яскравих тонах.

Кількість картинок в мнемодоріжці не повинно бути надмірним, так як це ускладнює для дитини сприйняття будь-якої інформації. Максимально допустима кількість зображень в доріжці не повинно перевищувати 8-9 картинок. І, звичайно ж, всі таблиці не повинні дублювати одну і ту ж тематику – всі вони повинні бути різними і відноситися до абсолютно різноманітних сфер.

Висновки до розділу 1

Отже, розвиток зв'язного мовлення найважливіший напрямок освітньої роботи в закладі дошкільної освіти. Адже дитина для власного розвитку повинна спілкуватися з оточуючими, бути зрозумілою, переконливою. Діти навчаються пізнавати світ за допомогою мови і мовлення.

Аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної, психолінгвістичної літератури показав важливість та необхідність мовленнєвого розвитку в дошкільному віці. Розвиток монологічного мовлення найефективніше здійснювати у старшому дошкільному віці. В цей період відбувається активне оволодіння дітьми рідною мовою, розвиваються усі сторони мовлення. Тому необхідне своєчасне мовленнєве виховання, що включає в собі розвиток чуйності, інтересу та любові до рідної мови.

Навчання переказу має велике значення для розвитку мовлення дошкільника. Навчаючись переказувати художні твори, дошкільник вчиться будувати власне висловлювання. Педагог повинен навчити дитину активно, творчо наслідувати текст. Наслідування художнього твору стає поштовхом до активації мовленнєвої діяльності. Використання художнього твору дозволяє розвивати лексичну, граматичну, синтаксичну сторони мовлення. Не завжди перекази дітей дошкільного віку досконалі. Тому завдання педагога допомогти дитині оволодіти таким видом зв'язного мовлення, як переказ. Використання прийомів мнемотехніки може допомогти дітям дошкільного віку у формуванні навичок переказу художніх творів.

РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ДІТЬМИ ПЕРЕКАЗОМ ЯК ВИДОМ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

2.1 Вивчення рівня оволодіння дітьми переказом літературних творів (констатувальний експеримент)

Вивчення особливостей навчання старших дошкільників переказу художніх творів проводилось на базі ЗДО № 163 м. Маріуполь у двох старших групах № 10 та № 11. Всього в дослідженні брали участь 40 дітей старшого дошкільного віку. В кожній групі було по 20 дітей. Одна з груп (група № 11) була експериментальною, надалі (ЕГ), а група № 10 контрольною, надалі (КГ).

Констатувальний експеримент

Мета констатувального експерименту: визначити рівень оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку.

Для реалізації цієї мети були визначені наступні завдання констатувального експерименту:

1. Розробити методику визначення рівня оволодіння переказом старших дошкільників.
2. Визначити критерії та показники.
3. Виявити рівні оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів.

Констатувальний експеримент включав два етапи:

- перший етап – спрямований на виявлення рівня оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів;
- другий етап – був спрямований на визначення ставлення вихователів та батьків до проблеми оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів;

Ми розробили діагностичну методику «Переказ художнього твору», для визначення рівня оволодіння переказом дітей старшого дошкільного віку.

Методика «Переказ художнього твору»

Мета: вивчення рівня оволодіння дітьми переказу

Інструкція: дитині пропонується прослухати невеликий за обсягом та простий за структурою художній твір. Твір прочитується двічі, в повільному темпі; перед повторним читанням дітям дається установка на складання переказу. По закінченню прослуховування тексту дитину просять переказати те, що вона запам'ятала.

Для переказу ми обрали оповідання В. Сухомлинського «Сонце і сонечко». Твори В. Сухомлинського відповідають вимогам до творів для переказу. Твори В.Сухомлинського відрізняються чіткістю композиції, в якій послідовно простежуються основні події. Персонажі творів з яскраво вираженими рисами характеру. Мова текстів образна, виразна, не містить незнайомих, складних для розуміння та відтворення слів.

На основі декомпаративного аналізу процесу переказу художніх творів нами було виділено:

- емоційний компонент;
- змістовний компонент;
- дійовий компонент.

До кожного компонента було визначено по 2 показника. Нами була розроблена структурно-функціональна модель вивчення рівня оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів. Дана модель відображена на рис. 2.1

Рис 2.1. Структурно-функціональна модель констатувального експерименту

Кожен показник оцінюється окремо, за трибальною рейтинговою шкалою, згідно з якою рівні відповідали кількості набраним кожною дитиною балам. Найвища кількість балів, яку мала отримати дитина – 12 балів

Для визначення рівня оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів по емоційному компоненту ми використовували такі прийоми:

1. Для визначення рівня інтересу до змісту твору вихователь під час читання оповідання в момент кульмінації робить паузу в читанні та пропонує дитині: йти грати в ігрову кімнату чи дослухати оповідання до кінця. Якщо дитина не вагаючись обирає дослухати твір до кінця, це говорить про наявність у дитини інтересу до змісту твору та оцінюється у 2 бали; якщо дитина вагається у своєму виборі, це вказує на не цілком сформований інтерес до твору та оцінюється в 1 бал; якщо дитина обирає гру в ігровій кімнаті, то інтересу до твору не виявляється та оцінюється в 0 балів.

2. Для визначення емоційного сприймання змісту твору вихователь спостерігала за емоційним станом дитини під час слухання оповідання.

Якщо під час слухання оповідання спостерігається емоційне задоволення сприймання твору, дитина отримує 2 бали; якщо в дитини відсутні прояви емоцій, вона отримує 1 бал; якщо дитина сприймає твір неохоче – 0 балів.

Результати цієї частини експерименту дають нам можливість зробити такі висновки, що по емоційному компоненту за двома показниками дітей старшого дошкільного віку середні результати (табл. 2.1., 2.2).

Таблиця 2.1

Експериментальна група

№	Ім'я	Емоційне ставлення до сприймання твору	Інтерес до змісту твору	Загальний результат
1.	Михайло Д.	1	2	3
2.	Дарина З.	1	0	1
3.	Вероніка К.	1	1	2
4.	Мілана А.	1	2	3
5.	Макар К.	1	1	2
6.	Кароліна К.	1	2	3
7.	Єлізовета К.	1	1	2
8.	Ілля М.	1	0	1
9.	Олег М.	2	2	4
10.	Влад М.	0	1	1
11.	Мирослава М.	1	1	2
12.	Марк Н.	1	2	3
13.	Іван П.	1	1	2
14.	Орина П.	1	0	1
15.	Поліна С.	1	1	2
16.	Єгор С.	0	0	0
17.	Вікторія С.	1	2	3
18.	Тимур Ш.	1	1	2
19.	Олеся Ш.	1	2	3
20.	Ксенія Я.	2	2	4
	Середня арифметична	1	1,2	

Таблиця 2.2

Контрольна група

№	Ім'я	Емоційне ставлення до змісту твору	Інтерес до змісту твору	Загальний результат
1.	Варвара Б.	1	2	3
2.	Андрій Б.	1	2	3
3.	Артем Д.	2	1	3
4.	Валерій І.	0	1	1
5.	Ганна К.	1	1	2
6.	Артем К.	1	2	3
7.	Поліна К.	2	1	3
8.	Орина Л.	1	2	3
9.	Еліна М.	1	0	1
10.	Діана М.	2	1	3
11.	Анна М.	1	2	3
.				
12.	Марія М.	1	2	3
.				
13.	Олександр М.	1	2	3
.				
14.	Ксенія О.	1	2	3
.				
15.	Владислав П.	1	1	2
.				
16.	Поліна Р.	1	0	1
.				
17.	Артур Р.	0	1	1

.				
18	Ірина С.	1	0	1
.				
19	Мілана Ф.	1	2	3
.				
20	Анастасія К.	1	1	2
.				
	Середня арифметична	1,05	1,3	

Спостереження за дітьми під час слухання оповідання показало, що тільки 2 дитини (10%) в ЕГ, та 3 дитини (15%) в КГ емоційно та з задоволенням сприймає текст. Були відсутні емоції у 16 дітей (80%) в ЕГ та у 15 дітей (75%) в КГ. Сприймали твір неохоче 2 дитини (10%) в ЕГ та 2 дитини (10%) в КГ.

Коли вихователь припинила читати і запропонувала дитині зробити вибір: йти в ігрову кімнату чи дослухати оповідання до кінця, тільки 8 дітей (40%) в ЕГ та 9 дітей (45%) в КГ обрали дослухати оповідання до кінця. 8 дітей (40%) в ЕГ та 8 дітей (40%) в КГ вагалися та деякий час не могли зробити вибір, що свідчить про не цілком сформований інтерес до твору. Обрали ігрову кімнату 4 дітей (20%) в ЕГ та 3 дітей (15%) в КГ.

Для визначення рівня оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку по змістовному компоненту після першого читання проводилась бесіда за змістом твору. Бесіда складалась з таких питань:

1. Назви головних героїв оповідання
2. Що приснилось сонечку взимку?
3. Як ти гадаєш щоб трапилось, якби сонце не застерегло комашку сонечко?
4. Чи послухало комашка-сонечко сонця?

Перед повторним читанням тексту, дитині давалась установка на складання переказу. По закінченню тексту дитину просили переказати те, що вона запам'ятала. По змістовному компоненту оцінювалась лексика, граматики відтворення тексту та структурування тексту.

Лексика, граматики відтворення тексту оцінювалась в 2 бали, якщо дитина в процесі переказу використовує авторську лексику, правильно будувала речення; якщо дитина на завжди користувалась авторською лексикою та використовувала прості речення – 1 бал; якщо дитина допускала багато лексичних та граматичних помилок – 1 бал.

Структурування тексту оцінювалось в 2 бали, якщо дитина правильно відтворювала текст; якщо допускала незначні відхилення від тексту – 1 бал; при порушення структури тексту та невірному відтворенні – 0 балів.

Результати вивчення рівня оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку по змістовному компоненту представили в таблицях 2.3, 2.4.

Таблиця 2.3.

Експериментальна група

№	Ім'я	Лексика, граматики відтворення тексту	Структурування тексту	Загальний результат
1.	Михайло Д.	1	1	2
2.	Дарина З.	1	0	1
3.	Вероніка К.	1	2	3
4.	Мілана А.	1	1	2
5.	Макар К.	1	0	1
6.	Кароліна К.	1	1	2
7.	Єлізовета К.	1	1	2
8.	Ілля М.	1	1	2

9.	Олег М.	2	2	4
10.	Влад М.	0	0	0
11.	Мирослава М.	1	1	2
12.	Марк Н.	1	1	2
13.	Іван П.	1	1	2
14.	Орина П.	1	0	1
15.	Поліна С.	1	1	2
16.	Єгор С.	0	1	1
17.	Вікторія С.	1	1	2
18.	Тимур Ш.	1	2	3
19.	Олеся Ш.	1	1	2
20.	Ксенія Я.	1	2	3
	Середнє арифметичне	0,95	1	

Таблиця 2.4.

Контрольна група

№	Ім'я	Лексика, граматика відтворення тексту	Структуруван ня тексту	Загальний результат
1.	Варвара Б.	1	1	2
2.	Андрій Б.	1	2	3
3.	Артем Д.	1	1	2
4.	Валерій І.	0	1	1
5.	Ганна К.	1	0	1
6.	Артем К.	1	1	2

7.	Поліна К.	2	2	4
8.	Орина Л.	1	1	2
9.	Еліна М.	1	1	2
10.	Діана М.	2	2	4
11.	Анна М.	1	1	21
12.	Марія М.	1	2	3
13.	Олександр М.	1	1	2
14.	Ксенія О.	1	2	3
15.	Владислав П.	1	0	1
16.	Поліна Р.	1	1	2
17.	Артур Р.	0	0	0
18.	Ірина С.	1	1	2
19.	Мілана Ф.	1	1	2
20.	Анастасія К.	1	1	2
	Середня арифметична	1	1,1	

Аналіз процесу переказу оповідання дітьми ЕГ та КГ по змістовному компоненту показав:

Більшість дітей 17 (85%) в ЕГ, та 16 (80%) в КГ, не завжди використовують авторську лексику, використовують прості речення. Вірно будували речення лише 1 дитина (5%) в ЕГ та 2 дитини (10%) в КГ. Допускають багато лексичних та граматичних помилок 2 дитини (10%) в ЕГ та 2 дитини (10%) в КГ.

Порушували структуру тексту та невірно відтворювали 4 дітей (20%) в ЕГ та 3 дітей (15%) в КГ. Допускали незначні відхилення від тексту 12 дітей (60%) в ЕГ та 12 дітей (60%) в КГ. Правильно відтворювали текст 4 дитини (20%) в ЕГ та 5 дітей (25%) в КГ.

Вивчення рівня переказу художніх творів дітьми старшого дошкільного віку по дійовому компоненту визначалось за такими показниками: логіка мовлення та самостійність переказу.

Логіка мовлення оцінювалась в 2 бали, якщо переказ твору був без пауз; при невеликих та нечастих паузах дитина отримала 1 бал; при переказі з численними паузами – 0 балів.

Самостійність переказу оцінювалась в 2 бали якщо дитина не користувалась підказками педагога; 1 бал якщо дитина потребувала невеликої кількості підказок; якщо існувала необхідність численних підказок – 0 балів.

Результати діагностики оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку за дійовим компонентом ми відобразили в таблицях 2.5., 2.6.

Таблиця 2.5.

Експериментальна група

№	Ім'я	Логіка мовлення	Самостійність переказу	Загальний результат
1.	Михайло Д.	1	1	2
2.	Дарина З.	0	0	0
3.	Вероніка К.	1	1	2
4.	Мілана А.	1	1	2
5.	Макар К.	0	0	0
6.	Кароліна К.	1	2	3
7.	Єлізовета К.	1	1	2
8.	Ілля М.	1	1	2
9.	Олег М.	1	2	3
10.	Влад М.	0	0	0

11.	Мирослава М.	1	1	2
12.	Марк Н.	1	1	2
13.	Іван П.	2	2	4
14.	Орина П.	0	0	0
15.	Поліна С.	2	1	3
16.	Єгор С.	0	0	0
17.	Вікторія С.	1	1	2
18.	Тимур Ш.	0	1	1
19.	Олеся Ш.	1	1	2
20.	Ксенія Я.	2	2	4
	Середня арифметична	0,85	0,95	

Таблиця 2.6.

Контрольна група

№	Ім'я	Логіка мовлення	Самостійність переказу	Загальний результат
1.	Варвара Б.	1	2	3
2.	Андрій Б.	1	1	2
3.	Артем Д.	0	1	1
4.	Валерій І.	0	0	0
5.	Ганна К.	0	0	0
6.	Артем К.	1	1	2
7.	Поліна К.	2	2	4
8.	Орина Л.	1	1	2
9.	Еліна М.	1	1	2
10.	Діана М.	2	2	4
11.	Анна М.	1	1	2

12.	Марія М.	1	1	2
13.	Олександр М.	1	1	2
14.	Ксенія О.	1	1	2
15.	Владислав П.	0	0	0
16.	Поліна Р.	2	1	3
17.	Артур Р.	0	0	0
18.	Ірина С.	1	2	3
19.	Мілана Ф.	1	1	2
20.	Анастасія К.	1	1	2
	Середня арифметична	0,9	1	

Складали переказ без пауз лише 3 дитини (15%) в ЕГ та 3 дитини (15%) в КГ. Невеликі паузи в переказі допускали 11 дітей (55%) в ЕГ та 12 дітей (60%) в КГ. Численні паузи при переказі спостерігались у 6 дітей (30%) в ЕГ та у 5 дітей (25%) в КГ.

Не користувались підказками педагога лише 4 дитини (20%) в ЕГ та 4 дитини (20%) в КГ. Потребували невеликої кількості підказок 11 дітей (55%) в ЕГ та 12 дітей (60%) в КГ. Потребували численних підказок 5 дітей (25%) в ЕГ та 4 дітей (20%) в КГ.

На основі отриманих результатів ми визначили рівні оволодіння дітьми переказом художніх творів.

Високий рівень – 9 -12 балів.

Дитина емоційно та з задоволенням сприймає текст, співпереживає його персонажам, виявляє інтерес до змісту твору. Правильно формує основну думку твору, дотримується послідовності викладу подій, використовує авторську лексику, граматично вірно будує речення. В процесі відтворення тексту на допускає пауз, не користується підказками педагога.

Середній рівень – 5 – 8 балів.

В процесі сприймання твору у дитини відсутні прояви емоцій; інтерес до змісту не цілком сформований. Допускає незначні відхилення від тексту, але не порушує основну думку, не завжди користується авторською лексикою, використовує прості речення; в складних допускає помилки. Розповідає з невеликими паузами, потребує невеликої кількості підказок.

Низький рівень – 0 – 4 балів.

Дитина не зацікавлена змістом твору, сприймає твір неохоче. Невірно відтворює текст, порушує його структуру; авторською лексикою не користується, часто допускає граматичні помилки, спостерігаються численні паузи, потребує підказок педагога.

Експеримент проводився індивідуально з кожною дитиною.

Загальний результат оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку в експериментальній та контрольній групах на констатувальному етапі дослідження представлено в табл. 2.7, 2.8.

Таблиця 2.7

Результати оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку в експериментальній групі

№	Ім'я	Емоційний компонент	Змістовний компонент	Дійовий компонент	Загальний результат/рівень
1.	Михайло Д.	3	2	2	7 Середній
2.	Дарина З.	1	1	0	2 Низький
3.	Вероніка К.	2	3	2	7 Середній
4.	Мілана А.	3	2	2	7 Середній
5.	Макар К.	2	1	0	3 Низький
6.	Кароліна К.	3	2	3	8 Середній
7.	Єлізовета К.	2	2	2	6 Середній

8.	Ілля М.	1	2	2	5 Середній
9.	Олег М.	4	4	3	11 Високий
10.	Влад М.	1	0	0	1 Низький
11.	Мирослава М.	2	2	2	6 Середній
12.	Марк Н.	3	2	2	7 Середній
13.	Іван П.	2	2	4	8 Середній
14.	Орина П.	1	1	0	2 Низький
15.	Поліна С.	2	2	3	7 Середній
16.	Єгор С.	0	1	0	1 Низький
17.	Вікторія С.	3	2	2	7 Середній
18.	Тимур Ш.	2	3	1	6 Середній
19.	Олеся Ш.	3	2	2	7 Середній
20.	Ксенія Я.	4	3	4	11 Високий

Таблиця 2.8.

Результати оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку в контрольній групі

№	Ім'я	Емоційний компонент	Змістовний компонент	Дійовий компонент	Загальний результат/рівень
1.	Варвара Б.	3	2	3	8 Середній
2.	Андрій Б.	3	3	2	8 Середній
3.	Артем Д.	3	2	1	6 Середній
4.	Валерій І.	1	1	0	2 Низький
5.	Ганна К.	2	1	0	3 Низький
6.	Артем К.	3	2	2	7 Середній
7.	Поліна К.	3	4	4	11 Високий
8.	Орина Л.	3	2	2	7 Середній

9.	Еліна М.	1	2	2	5 Середній
10.	Діана М.	3	4	4	11 Високий
11.	Анна М.	3	2	2	7 Середній
12.	Марія М.	3	3	2	8 Середній
13.	Олександр М.	3	2	2	7 Середній
14.	Ксенія О.	3	3	2	8 Середній
15.	Владислав П.	2	1	0	3 Низький
16.	Поліна Р.	1	2	3	6 Середній
17.	Артур Р.	1	0	0	1 Низький
18.	Ірина С.	1	2	3	6 Середній
19.	Мілана Ф.	3	2	2	7 Середній
20.	Анастасія К.	2	2	2	6 Середній

Дані таблиці 2.7. та 2.8. дають нам загальний результат з діагностики оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку та дають можливість визначити рівні оволодіння переказом художніх творів.

У таблиці 2.9. виведені кількісні та якісні результати оволодіння переказом у двох групах (ЕГ та КГ).

Таблиця 2.9.

Рівень оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку у ЕГ та КГ

	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
ЕГ	2	10%	13	65%	5	25%
КГ	2	10%	14	70%	4	20%

Для наочності узагальнені показники констатувального експерименту, які були виявленні в ході педагогічного дослідження представлені у формі діаграми (рис.2.2.).

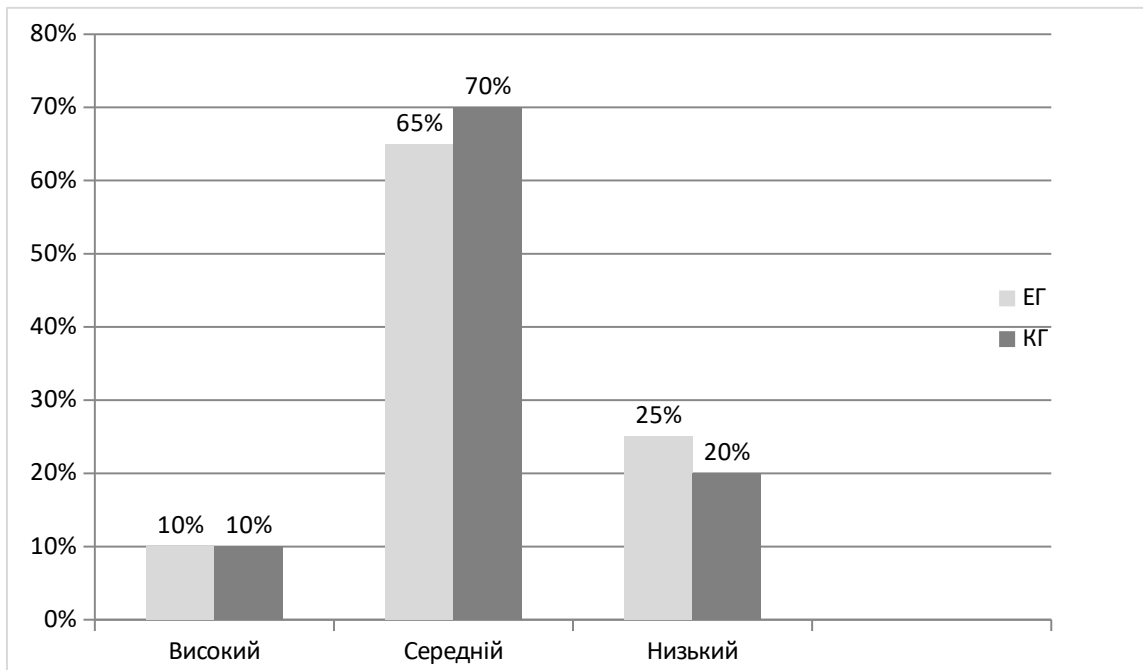

Рис. 2.2 Рівні оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ

Як ми бачимо, результати в експериментальній та контрольній групі майже однакові.

На другому етапі констатувального експерименту нами була проведена робота з вихователями та батьками дітей старшого дошкільного віку.

У ході бесіди батькам було запропоновано такі питання:

1. Як часто ви читаєте дітям художні твори?
2. Чи обговорюєте ви зміст твору після читання?
3. Чи виявляє ваша дитина інтерес та ініціативу щодо читання книг?

Після бесіди було з'ясовано, що більшість батьків читають дітям книжки не частіше ніж раз на тиждень. Найчастіше ініціює читання дитина. Більшість не обговорює зміст твору після читання.

Під час проведення другого етапу констатувального експерименту було проведене анкетування вихователів, для визначення обізнаності проблемою навчання переказу художніх творів дітей старшого дошкільного віку. В опитуванні взяли участь вихователі середніх та старших груп. Вихователям були запропоновані такі питання:

1. Як часто на заняття з мовленнєвої діяльності ви плануєте переказ художніх творів?
2. Чи згодні ви з твердженням, що переказ художніх творів є одним з показників розвитку зв'язного мовлення дошкільників?
3. Які форми роботи ви плануєте за змістом художніх творів?
4. Якими прийомами ви підтримуєте інтерес до змісту твору?
5. Чи задоволені ви результатом оволодіння дітьми переказом художніх творів?

За результатами анкетування було визначено:

- заняття з переказу плануються щомісяця;
- користуються вихователі традиційною методикою навчання дітей переказу;
- більшість вихователів відмітили недостатній інтерес у дітей до переказу;
- більшість вихователів незадоволені результатами оволодіння дітьми переказом художніх творів.

За результатами констатувального етапу педагогічного дослідження в нас сформувалося уявлення про рівень оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку.

Аналіз календарних планів бесіди та анкетування вихователів дали змогу побачити практику використання наочності у роботі із старшими дошкільниками. І така робота дійсно проводиться вихователями, але в

недостатній кількості і досить одноманітно. Причини вихователі називають різні: брак часу; недостатність матеріальної бази тощо.

Результати дослідження вплинули на подальшу розробку системи роботи використання прийомів мнемотехніки при навчанні переказу художніх творів дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Організація використання мнемо технології у навчанні дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів (формувальний експеримент)

Вивчення теоретичних положень досліджуваної проблеми, визначення рівня оволодіння переказом художніх творів дітьми старшого дошкільного віку дозволило нам перейти на наступний етап експериментальної роботи з реалізації педагогічних умов, спрямованих на оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказу художніх творів.

На формувальному етапі, який проводився у квітні-травні 2021 року, проводилась робота з перевірки ефективності використання прийомів мнемотехніки у навчанні дітей переказу художніх творів.

Педагогічний експеримент проводився на базі ЗДО №163 м. Маріуполь.

У експерименті взяли участь 20 дітей ЕГ.

Мета формувального експерименту: Формування навичок переказу художніх творів у дітей старшого дошкільного віку за допомогою методу мнемотехніки.

Завдання:

1. Створити модель навчального процесу, засновану на використанні мнемотехніки, як засобу навчання дітей переказу художніх творів
2. Розробити дидактичні ігри основані на прийомах мнемотехніки.

3. Розробити серію занять з навчання дітей переказу за допомогою мнемотехніки.
4. Експериментально перевірити ефективність використання мнемотехніки у навчання дітей переказу художніх творів.

Експериментальна робота проходила в два етапи.

Підготовчий етап

- розробка дидактичних ігор з використанням мнемотехніки;
- розробка занять по навчанню дітей переказу художніх творів з опорою на мнемотаблиці.

Основний етап

- проведення спеціально організованих дидактичних ігор в повсякденній діяльності для ознайомлення дітей з мнемотаблицею
- проведення розроблених занять з навчання дітей переказу щотижня.

Експериментальна робота проходила за моделлю навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів за допомогою мнемотехніки, яка була розроблена під час планування формувального експерименту (рис. 2.3.).

Модель навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів за допомогою мнемотехніки

Мета: Формування навичок переказу художніх творів у дітей старшого дошкільного віку за допомогою прийомів мнемотехніки.

Підготовчий етап

1. Розробка дидактичних ігор з використанням прийомів мнемотехніки

2. Розробка серії занять по навчанню дітей переказу з опорою на мнемотаблицю

Основний етап

Форми організації дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів

Спеціально організовані дидактичні ігри та проведення їх в повсякденній діяльності

Заняття з навчання дітей переказу з використанням прийомів мнемотехніки

Результат: Підвищення рівня оволодіння дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів

Рис. 2.3. Модель навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів за допомогою мнемотехніки

Підготовчий етап передбачав розробку дидактичних ігор на основі прийомів мнемотехніки та розробку занять по навчанню дітей переказу з використанням мнемотаблиць.

Підготовчий етап тривав протягом квітня 2021 року. У розробці змісту експериментальних занять та дидактичних ігор на основі прийомів мнемотехніки були використані різні методичні посібники, що містили рекомендації щодо використання прийомів мнемотехніки при навчанні дітей переказу художніх творів.

Розроблений цикл дидактичних ігор з використання мнемотехніки для навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів:

«Склади мнемотаблицю»; «Послідовність»; «Знайди зайве».

Впровадження ігор відбувалося з урахуванням принципів послідовності, доступності, систематичності.

Розроблена серія занять по навчанню дітей переказу.

До серії занять по навчанню дітей переказу за допомогою прийомів мнемотехніки увійшли зокрема такі:

1. Переказ твору В. Сухомлинського «Дівчина та ромашка».
2. Переказ твору В. Сухомлинського «Хризантема і цибулина».
3. Переказ твору В. Сухомлинського «Як дізнаються мурашки, що буде дощ»
4. Переказ твору В. Сухомлинського «Як здивувався Мурко».

Основний етап формувального експерименту продовжувався протягом квітня – травня 2021 року.

Метою даного етапу була перевірка експериментальної моделі з навчання дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів за допомогою прийомів мнемотехніки.

Протягом першого тижня основного етапу формувального експерименту проводились спеціально організовані дидактичні ігри в

повсякденній діяльності. Метою даних дидактичних ігор було ознайомлення з сутністю та особливістю мнемотаблиць; формуванням інтересу до даної методики.

Першою була запропонована дидактична гра «Склади мнемотаблицю»

1. Дидактична гра «Склади мнемотаблицю»

Мета: Ознайомлення із сутністю мнемотаблиці, змістом, особливістю. Сприяння розвитку мовлення, логічного мислення, уваги. Виховання здатності працювати в команді.

Правила гри: Грають дві команди дітей. Командам пропонуються шаблони мнемотаблиці та картинки до художнього твору. Вихователь читає дітям оповідання частинами. До кожної частини демонструє картинку. Після слухання оповідання, вихователь пропонує групі з 2-3 дітей скласти мнемотаблицю, використовуючи шаблон мнемотаблиці та картинки. Діти в процесі роботи спілкуються та радяться між собою. Перемагає та команда, яка перша правильно складе мнемотаблицю.

Хід гри

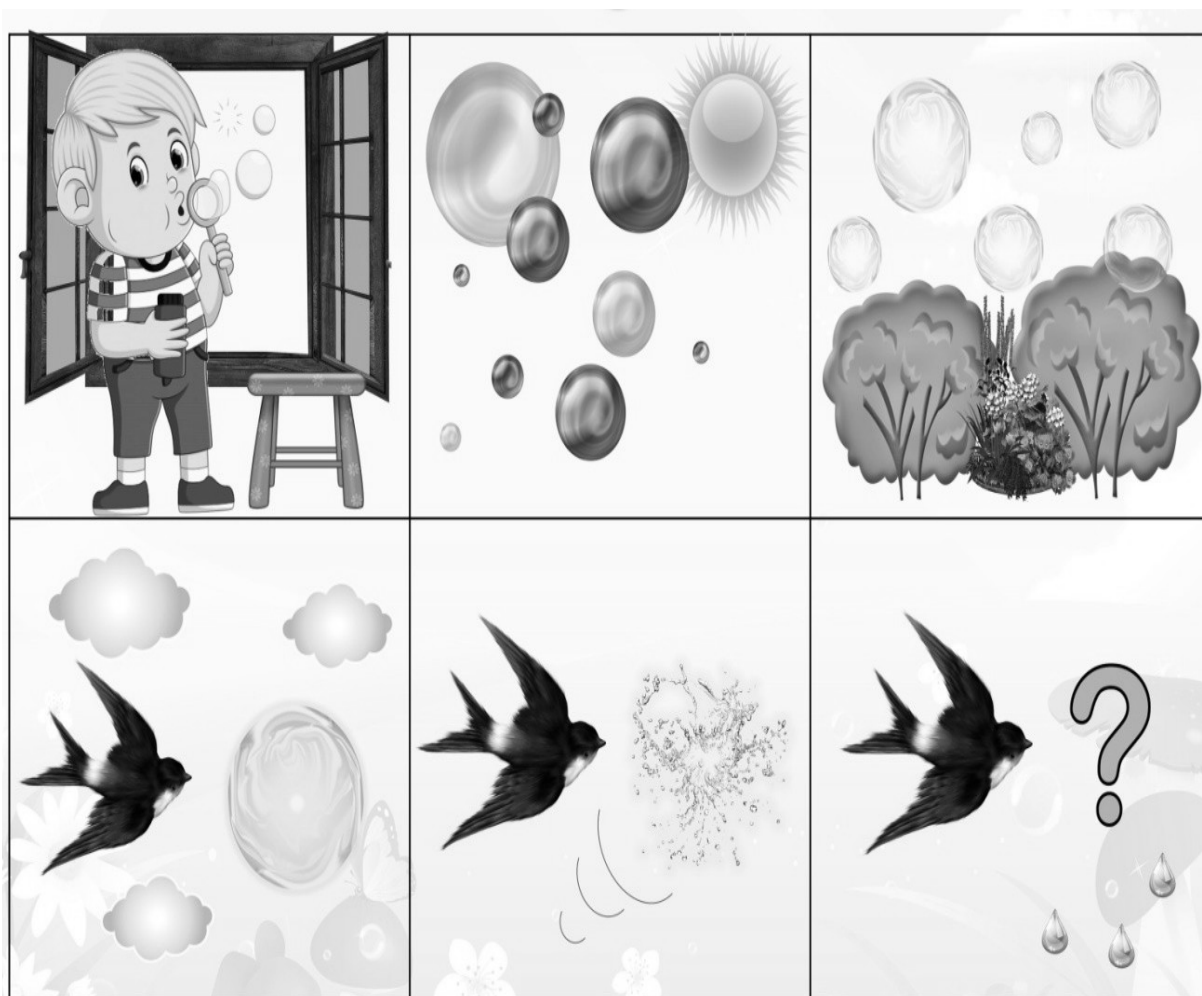
Вихователь:

- Діти, сьогодні я вам пропоную пограти в одну цікаву гру яка називається склади мнемотаблицю. Мнемотаблиця – це така таблиця в якій у певній послідовності розміщені ілюстрації до художнього твору. Картинки до твору розміщуються починаючи з верхнього лівого кута та в послідовності відповідній послідовності подій в художньому творі. Сьогодні ми з вами спробуємо скласти мнемотаблицю до оповідання В. Сухомлинського «Мильна бульбашка». Перед вами на столі картинки до даного твору та шаблон таблиці. Після уважного прослуховування оповідання, вам потрібно скласти мнемотаблицю до нього. Переможе та команда, яка першою складе мнемотаблицю.

Вихователь читає оповідання.

Мильна бульбашка

Хлопчик сидів біля відкритого вікна і пускав мильні бульбашки. Вони були легкі, красиві. Сонечко грало на бульбашках усіма барвами веселки : жовтою, синьою, зеленою, помаранчевою, фіолетовим. Легкий вітерець підхоплював пухирі, і вони летіли над квітником, над кущами бузку. Їм хотілося піднятися вище за дерева, але, доторкнувшись до листя, вони лопалися. А одна велика Мильна Бульбашка, підхоплена вітерцем, злетіла в синє небо. Побачила Мильну Бульбашку Ластівка, підлетіла до неї, летить поруч і дивується: Яка на вас красива сукня! Яка ви красива! Ви як дивовижний птах! Так, я дивовижний птах, - гордо надулася бульбашка. - Дивися, одяг на мені веселкою грає. Доторкнулася Ластівка до одягу - Мильна Бульбашка лопнула. Куди ж вона дівалася, ця дивовижна пташка? - здивувалася Ластівка. - Тільки бризки полетіли.

Завдяки цій грі діти ознайомились з сутністю та особливістю мнемотаблиці. Дидактична гра «Склади мнемотаблицю» мотивувала дітей уважно слухати твір, звертати увагу на структуру тексту. В процесі виконання завдань гри діти вчилися логічно, послідовно відтворювати зміст твору. Діти узагальнили знання про таку особливість мнемотаблиці, як послідовність картинок відповідно змісту твору.

2. Дидактична гра «Знайди зайве»

Мета: Ознайомлення дітей з мнемо таблицею, її призначенням. Розвиток уяви, уваги, мислення. Виховання самостійності.

Правила гри: Дітям пропонується мнемотаблиця до художнього твору, в якій один мнемо квадрат не відноситься до поданого твору. Вихователь читає дітям оповідання. Після прослуховування діти визначають зайвий мнемо квадрат. Перемагає той, хто перший відгадає зайву картинку.

Хід гри

Вихователь:

- Діти, я пропоную вам пограти в цікаву гру. Я пропоную вам послухати оповідання В. Сухомлинського «Краплина роси». Перед вами є мнемотаблиця до цього оповідання. В цій мнемо таблиці одна картинка зайва. Після прослуховування оповідання, вам потрібно визначити зайву картинку. Переможе той, хто перший виконає це завдання. Тож слухайте уважно.

Вихователь читає оповідання

Краплина роси.

Рано-вранці на квітці троянди прокинулася Краплина роси.

— Як я тут опинилась? — думає Краплина. — Увечері я була високо в небі.

І захотілось їй знову в небо.

Пригріло Сонечко. Випарувалась Краплина, піднялась високо-високо у блакитне небо, до самого Сонечка.

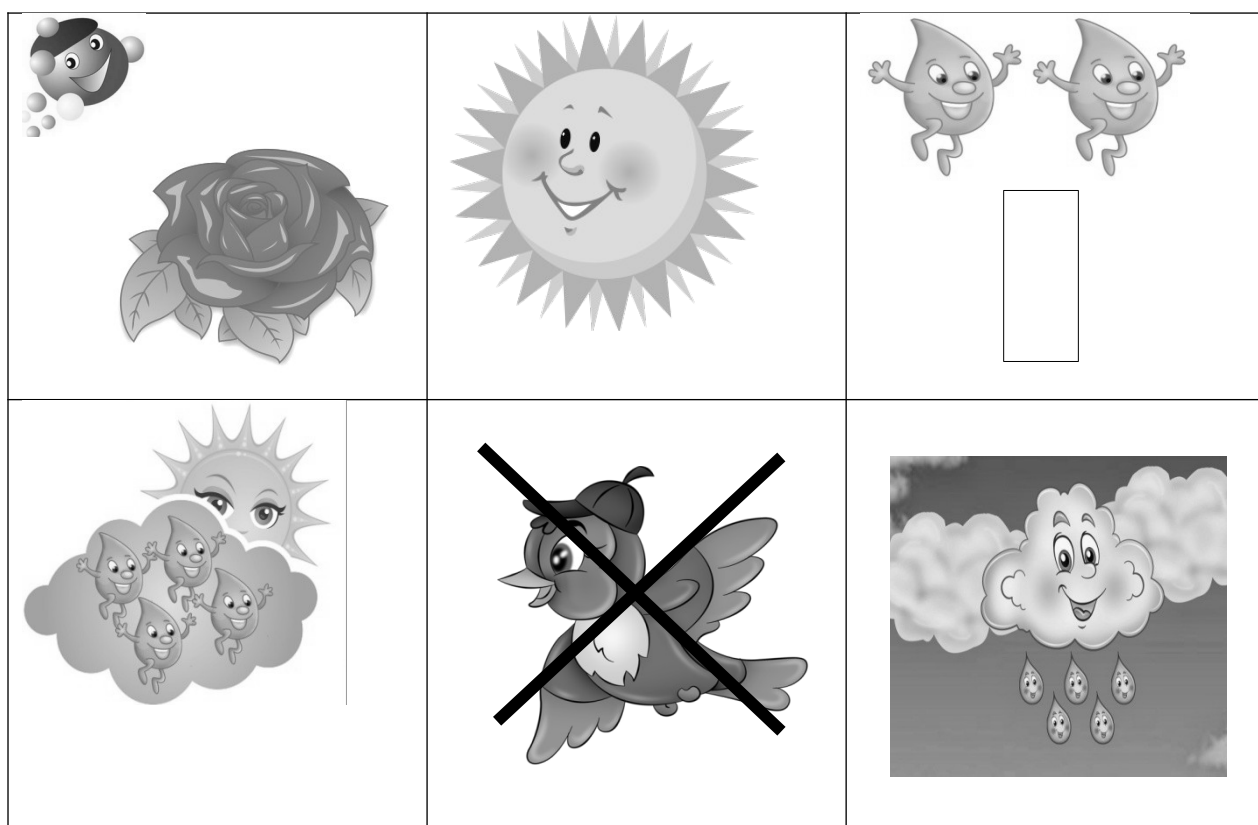
А там тисячі інших краплинок. Зібрались усі в чорну хмару і затулили Сонечко.

— Чого це ви заховали мене від людей? — розгнівалось Сонечко.

І послало на хмару вогненну стрілу.

Вдарила вогненна стріла, заgrimів грім. Злякалася чорна хмара й розсипалась. Пішов дощ. Упала Краплина на землю.

— Дякую тобі, Краплино, — промовила Земля. — Я так скучила за тобою.

Вихователь:

- А тепер уважно подивіться на мнемо таблицю та скажіть яка картинка тут зайва?

Діти висувають свої припущення та дають відповідь.

- Правильно, в цій мнемотаблиці зайва картинка де намальована пташка, тому що в цьому оповіданні про пташку не розповідалось.

Ця гра мотивувала дітей слухати уважно твір, звертати увагу на дрібниці, зосереджуватись на дійових особах. Діти мали змогу узагальнити знання про таку особливість мнемотаблиці, як відповідність картинок змісту твору.

3. Дидактична гра «Послідовність»

Мета: Вправляння в користуванні мнемотаблицею. Сприяння розвитку уваги, пам'яті. Виховання ініціативності.

Правила гри: Вихователь пропонує дітям мнемотаблицю до художнього твору, в якій порушена послідовність. Діти уважно слухають твір. Після прослуховування твору визначають, де порушена послідовність. Перемагає той, хто перший знайде порушення послідовності.

Хід гри

Вихователь:

- Сьогодні я вам пропоную ще одну гру з мнемо таблицями. В мене є мнемотаблиця до оповідання В. Сухомлинського «Як бджола конвалію знайшла». Але в цій мнемотаблиці порушена послідовність картинок. Вам потрібно виправити помилку. Переможе той, хто перший виконає завдання.

Вихователь читає оповідання

Як бджола конвалію знайшла

Вилетіла Бджола з вулика, покружляла над пасікою. Чує, десь далеко-далеко дзвенять дзвіночки. Полетіла Бджола на музику дзвіночків.

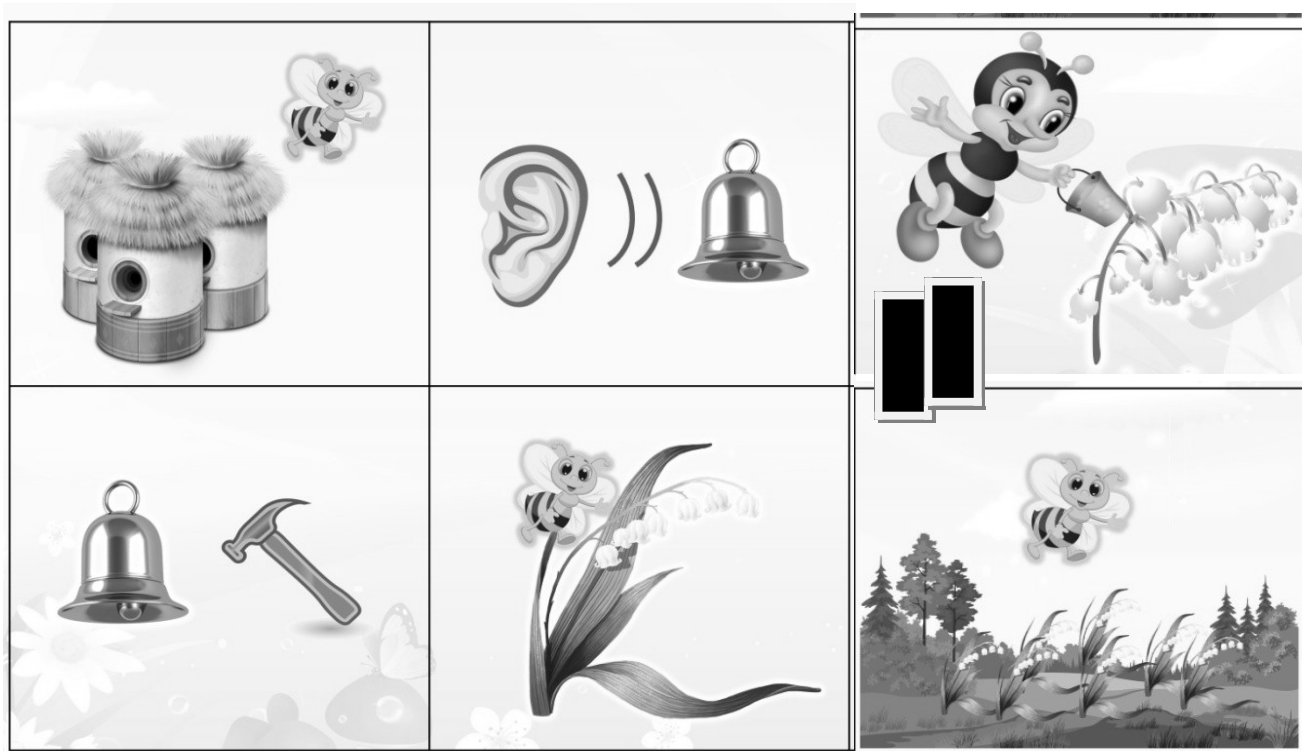
Прилетіла до лісу. На галявині — конвалії. Кожна квітка — маленький срібний дзвіночок. У середині — золотий молоточок. Б'є молоточок по сріблу — лунає дзвін. І в степу, і на пасіці чути. Так Конвалія кличе Бджолу.

Сіла Бджола на квітку, взяла нектар.

— Дякую тобі, Конваліє, — сказала Бджола.

Квітка мовчала. Вона не вмiла говорити. Вона лише зніжковiла, нахилила голiвку. Бджола зрозумiла: це Конвалiя вiдповiдає на її подяку.

Понесла Бджола нектар дiткам.

Ця гра виявилась для дітей складнішою ніж попередні. Дітям потрібно було не тільки відтворити послідовність подій, а й знайти помилку в мнемотаблиці. Але діти впорались із завданням. Спочатку всі діти мали змогу висловити свою думку та довести свою позицію, а потім вже почули правильну відповідь та визначили переможця. Дидактична гра «Послідовність» була дуже цікавою для дітей, вони емоційно сприймали твір, намагалися уважно слухати та запам'ятати послідовність подій.

Після проведення циклу дидактичних ігор діти вільно користувались мнемо таблицями, знали особливості та принципи складання мнемо таблиці. Ми перейшли до серії занять по навчанню переказу з використанням мнемо таблиць.

Заняття з навчання дітей переказу проводились щотижня і мали на меті: формування навички переказу художніх творів у дітей старшого дошкільного віку за допомогою прийомів мнемотехніки. Всі заняття мали таку структуру:

- вступна бесіда;
- читання художнього твору;
- словникова робота;
- демонстрація мнемотаблиці;
- установка на переказ, повторне читання;
- переказ твору з опорою на мнемотаблицю.

Перше заняття «Переказ твору В. Сухомлинського «Дівчина та ромашка». Після бесіди про дружбу, вихователь запропонувала дітям мнемотаблицю до оповідання «Дівчина та ромашка». Після бесіди за змістом прочитаного та словникової роботи, вихователь повторно читала твір. Після слухання діти переказували твір з опорою на мнемотаблицю. (Додаток Д).

Вже на першому занятті ми побачили, що діти емоційніше стали сприймати твір, з цікавістю сприймати зміст твору, звертали увагу на дрібниці та намагались використовувати авторську лексику.

На занятті «Переказ твору В. Сухомлинського «Як здивувався Мурко», дітям була запропонована мнемотаблиця з порушеною послідовністю мнемоквадратів. Після слухання твору, діти визначали помилку в мнемотаблиці. Вихователь демонструвала коректну мнемотаблицю, з установкою, що після повторного читання, дітям потрібно переказати твір з опорою на мнемотаблицю.

На занятті «Переказ твору В. Сухомлинського «Як дізнаються мурашки, що буде дощ», дітям пропонувався шаблон мнемотаблиці та картинки до художнього твору. Вихователь читала дітям оповідання

частинами. До кожної частини демонструвала картинку. Після слухання оповідання, вихователь пропонувала групі з 2-3 дітей скласти мнемотаблицю. Діти в процесі роботи спілкувалися та радились між собою. Після складання мнемотаблиці, та повторного слухання тексту, діти переказували твір з опорою на мнемотаблицю.

На занятті «Переказ твору В. Сухомлинського «Хризантема та цибулина», діти познайомилися з прийомами кодування інформації. Кожна дитина отримала шаблон мнемотаблиці та олівець. Вихователь читала дітям художній твір. Повторно читала частинами. До кожної частини діти за допомогою вихователя добирали символи та зображували їх в шаблоні мнемотаблиці. Після заповнення всієї таблиці діти переказували оповідання.

Наприкінці формувального етапу дослідження ми побачили, що діти емоційно сприймали художній твір, виявляли інтерес до змісту твору. Також ми звернули увагу, що відтворення тексту стало більш логічне, послідовне. Переказ став більш самостійним, без довгих та частих пауз.

Отже, можемо зробити висновок, що проведена експериментальна робота з використання мнемотехніки у навчанні дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів довела те, що створені нами умови впливають на рівень оволодіння дітьми переказом художніх творів.

2.3. Динаміка розвитку вміння переказувати художні твори дітьми старшого дошкільного віку (контрольний експеримент)

Контрольний етап дослідження, проводився наприкінці серпня 2021 року. Метою цього етапу було визначення ефективності експериментальної моделі та фактичні зміни в оволодінні дітьми старшого дошкільного віку переказом художніх творів.

У контрольному експерименті брали участь 20 дітей експериментальної групи та 20 дітей контрольної групи. Було проведене контрольне обстеження

дітей за раніше визначеними компонентами (емоційному, змістовому та дійовому).

Для перевірки ефективності виконаної нами роботи був використаний той же діагностичний матеріал, що й на констатувальному етапі дослідження. Для переказу був обраний твір аналогічний твору використаному на констатувальному етапі. Для переказу ми обрали твір В. Сухомлинського «Хай будуть і соловей і жук». У дослідженні проводилось порівняння результатів до та після формульовального експерименту в обох групах.

Показники особливостей оволодіння переказом в експериментальній групі, до та після формульовального експерименту представлені у табл.. 2.11.

Таблиця 2.11.

Результати оволодіння переказом в ЕГ дітей старшого дошкільного віку, до та після формульовального експерименту

№	Ім'я	Кількість балів		Рівень оволодіння переказом	
		до	після	до	після
1.	Михайло Д.	7	10	середній	високий
2.	Дарина З.	2	5	низький	середній
3.	Вероніка К.	7	9	середній	високий
4.	Мілана А.	7	8	середній	середній
5.	Макар К.	3	7	низький	середній
6.	Кароліна К.	8	9	середній	високий
7.	Єлізовета К.	6	8	середній	середній
8.	Ілля М.	5	8	середній	середній
9.	Олег М.	11	12	високий	високий
10.	Влад М.	1	5	низький	середній

11.	Мирослава М.	6	8	середній	середній
12.	Марк Н.	7	11	середній	високий
13.	Іван П.	8	10	середній	високий
14.	Орина П.	2	5	низький	середній
15.	Поліна С.	7	10	середній	високий
16.	Єгор С.	1	4	низький	низький
17.	Вікторія С.	7	10	середній	високий
18.	Тимур Ш.	6	8	середній	середній
19.	Олеся Ш.	7	9	середній	високий
20.	Ксенія Я.	11	12	високий	високий

За результатами таблиці ми бачимо що після формувального експерименту у дітей ЕГ значно збільшився загальний бал по всім компонентам. Стало більше дітей з високим рівнем оволодіння переказом, зменшилась кількість дітей з низьким рівнем сформованості навичок переказу. Для наочності порівнюємо рівні оволодіння переказом дітей ЕГ та представимо в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

**Рівні оволодіння переказом в експериментальній групі до та після
формуального експерименту**

Рівні оволодіння переказом	До		Після		Динаміка
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%	
Високий	2	10%	9	45%	+7 (35%)
Середній	13	65%	10	50%	-3 (15%)
Низький	5	25%	1	5%	-4 (20%)

Як можемо побачити з таблиці 2.12 після формувального експерименту в експериментальній групі кількість дітей з високим рівнем сформованості навичок переказу зросла на 7 дітей (35%), натомість кількість дітей з середнім та низьким рівнем знизилась відповідно на 3 дитини (15%) та на 4 дитини (20%)

Показники особливостей оволодіння переказом в контрольній групі, до та після формувального експерименту представлені у табл.2.1

Таблиця 2.13.

Результати оволодіння переказом в контрольній групі, до та після формувального експерименту

№	Ім'я	Кількість балів		Рівень оволодіння переказом	
		до	після	до	після
1.	Варвара Б.	8	8	середній	середній
2.	Андрій Б.	8	8	середній	середній
3.	Артем Д.	6	8	середній	середній
4.	Валерій І.	2	4	низький	низький
5.	Ганна К.	3	4	низький	низький
6.	Артем К.	7	8	середній	середній
7.	Поліна К.	11	11	високий	високий
8.	Орина Л..	7	7	середній	середній
9.	Еліна М.	5	6	середній	середній
10.	Діана М.	11	11	високий	високий
11.	Анна М.	7	8	середній	середній
12.	Марія Н.	8	8	середній	середній
13.	Олександр М.	7	7	середній	середній

14.	Ксенія О.	8	8	середній	середній
15.	Владислав П.	7	10	середній	високий
16.	Поліна Р.	6	8	середній	середній
17.	Артур С.	1	2	низький	низький
18.	Ірина С.	6	7	середній	середній
19.	Мілана Ф.	7	7	середній	середній
20.	Анастасія К.	6	6	середній	середній

Для наочності порівняємо рівні оволодіння переказом дітей ЕГ та представимо в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14.

**Рівні оволодіння переказом в контрольній групі, до та після
формульованого експерименту**

Рівні оволодіння переказом	До		Після		Динаміка
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%	
Високий	2	10%	2	10%	0
Середній	14	70%	15	75%	+1 (5%)
Низький	4	20%	3	15%	-1 (5%)

За результатами таблиці ми бачимо що в контрольній групі відбулись незначні зміни. Кількість дітей з високим рівнем сформованості навичок переказу залишилась на тому ж рівні, а саме 2 дитини (10%), кількість дітей з середнім рівнем збільшилась на 1 дитину (5%). Кількість дітей з низьким рівнем зменшилась на 1 (5%).

Порівняємо результати ЕГ та КГ та представимо у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15.

Узагальнюючі результати рівня оволодіння переказом художніх творів у дітей старшого дошкільного віку (ЕГ, КГ), до та після формувального експерименту, %

	Високий рівень			Середній рівень			Низький рівень		
	до	після	динаміка	до	після	динаміка	до	після	динаміка
ЕГ	2 (10%)	9 (45%)	+ 7 (35%)	13 (65%)	10 (50%)	- 3 (15%)	5 (25%)	1 (5%)	- 4 (20%)
КГ	2 (10%)	2 (10%)	0	14 (70%)	15 (75%)	+ 1 (5%)	4 (20%)	3 (15%)	-1 (5%)

Результати узагальнюючих даних свідчать про значні зміни в рівнях оволодінням переказом в експериментальній групі, про що свідчать зміни у відсоткових показниках по низькому, середньому та високому рівнях. По завершенню формувального експерименту в ЕГ кількість дітей з високим рівнем збільшився до 45%, з середнім рівнем став 50%, з низьким рівнем зменшилося до 5%. Отже, кількість дітей з високим рівнем складає 45% (9 дітей), з середнім рівнем – 50% (10 дітей), а з низьким – 5% (1 дитина). В цей час в КГ рівень сформованості навичок переказу майже не змінився.

Ці дані дозволяють стверджувати, що проведені заходи з дітьми в період формувального експерименту сприяли формуванню навичок переказу.

Для наочності порівняльні дані в експериментальній та контрольній групі представлені на діаграмі (рис. 2.4.).

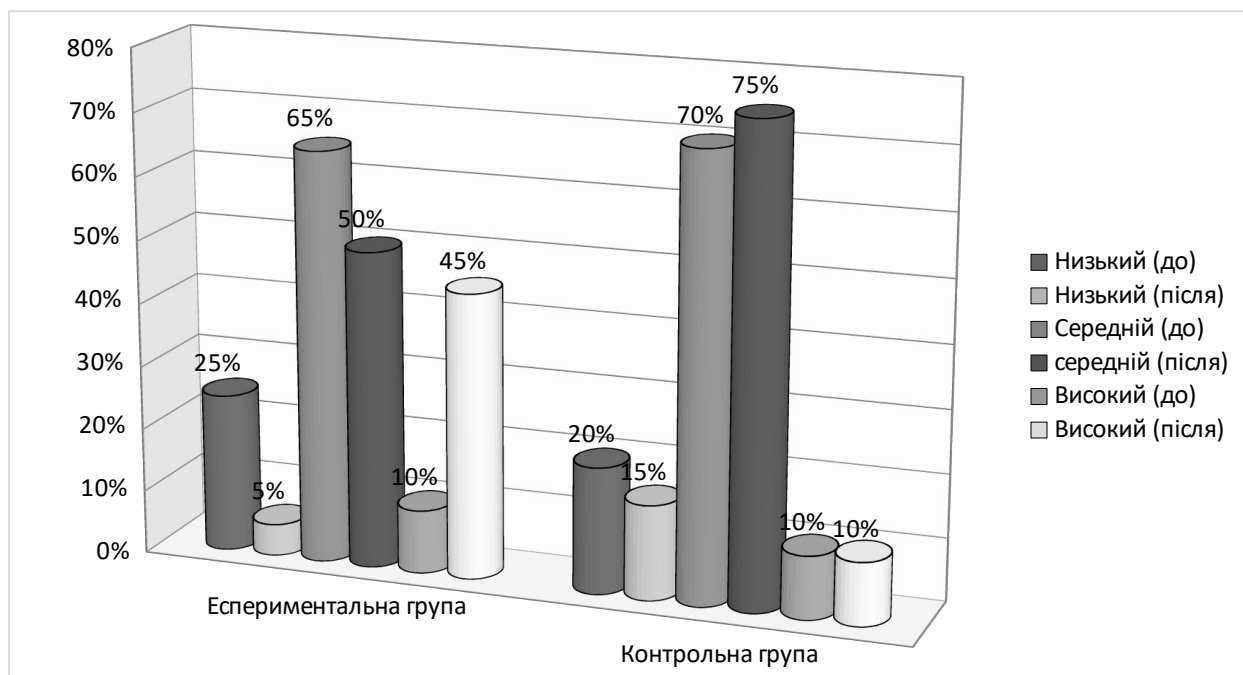

Рисунок 2.4. Рівень сформованості навичок переказу художніх творів в експериментальній та контрольній групі дітей старшого дошкільного віку.

Констатувальний експеримент дозволив нам визначити рівні сформованості навичок переказу. А результати контрольного експерименту дозволили побачити зростання рівнів оволодіння переказом в експериментальній групі після формуального експерименту. Тоді як, в контрольній групі наприкінці дослідження рівень оволодіння переказом майже не змінився. Для порівняння та доведення вірогідності результатів дослідження ми використовували математичні обчислення та діаграми.

Таким чином, узагальнені результати проведеного контрольного експерименту показало загальну динаміку у формуванні навичок переказу у дітей старшого дошкільного, що свідчить про результативність заходів, які проводились у формуальному експерименті, з урахуванням педагогічних умов формування навичок переказу у дітей.

Висновки до розділу 2

Дослідження формування навичок переказу художніх творів у дітей старшого дошкільного віку проводилося в три етапи: констатувальний,

формувальний та контрольний. Результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки.

Визначені компоненти та показники щодо визначення рівня сформованості навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку, такі:

- емоційний (емоційне ставлення до змісту твору, інтерес до змісту);
- змістовний (структурування твору, лексика, граматики відтворення тексту);
- дійовий (логічність мовлення, самостійність переказу).

Для визначення рівня оволодіння переказом була розроблена діагностична методика яка включала в собі:

- діагностична методика «Переказ художніх творів»;
- бесіда з дітьми старшого дошкільного віку;
- анкетування батьків та вихователів;

Діти старшого дошкільного віку були розділені на дві групи: експериментальну та контрольну.

За результатами констатувального експерименту не спостерігалось великої різниці між даними по кожному компоненту оволодіння переказом в експериментальній та контрольній групах.

На етапі формувального експерименту були проведені різні форми роботи, щодо формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку. Особлива увага зверталася на використання прийомів мнемотехніки, проводилася просвітницька робота з вихователями щодо формування готовності до реалізації педагогічних умов формування навичок переказу дітей старшого дошкільного віку.

Дані контрольного експерименту показали, що експериментальна методика навчання дітей переказу, апробована на етапі формувального експерименту, сприяли позитивній динаміці в формуванні навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що проведене експериментальне дослідження має практичне значення для закладу

дошкільної освіти. Розроблена в дослідженні модель з навчання переказу дітей старшого дошкільного віку за допомогою прийомів мнемотехніки на основі використання заняття, дидактичних ігор, на наш погляд, є ефективним, що підтверджується результатами нашого проведеного дослідження.

ВИСНОВКИ

Однією з головних складових навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти є мовленнєвий розвиток дітей. Своєчасне оволодіння мовою – основа розумового і психічного розвитку дитини, запорука повноцінного її спілкування з навколишніми людьми.

Вчені розглядають поняття зв'язного мовлення у двох аспектах: як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення. Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту.

У процесі зв'язного мовлення реалізується передусім основна функція мовлення – комунікативна. Адже, саме за допомогою зв'язного мовлення дитина спілкується з людьми, що її оточують. Метою організації роботи із розвитку зв'язного мовлення в закладі дошкільної освіти, спрямованої на створення технології розвитку мовленнєвого спілкування, є забезпечення цілісності і життєздатності спілкування дітей з дорослими та однолітками, розвиток у вихованців усіх форм і засобів (невербальних, мовленнєвих) спілкування; виховання творчого ставлення до діяльності і спілкування як специфічного виду діяльності, розвиток комунікативно-мовленнєвих, творчих здібностей дітей.

Зв'язне мовлення охоплює всі види діяльності дітей дошкільного віку. Вчені виокремлюють такі види діяльності як ігрова, образотворча, пізнавальна, художня, музична, мовленнєва, комунікативна, побутова, трудова.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника відбувається на трьох рівнях: поведінковий, когнітивно-лінгвістичний, особистісний. Розвиток мовленнєвого спілкування передбачає становлення таких його елементів: мотивів спілкування, процесів мовленнєвої взаємодії (говоріння і слухання); засобів спілкування

(невербальних і мовленнєвих), взаєморозуміння як кінцевого результату спілкування.

Виявлено, що ключовими напрямками розвитку зв'язного мовлення в процесі формування мовленнєвої комунікативної творчості дошкільників є: розвиток художньо-естетичного сприймання і словесної творчості, розвиток мовлення, виховання культури мовлення, літературознавча підготовка, збагачення емоційно-чуттєвого і когнітивного досвіду.

Відзначено, що вагому роль у процесі розвитку мовленнєвого спілкування відіграє дошкільний заклад освіти. Метою організації роботи із розвитку зв'язного мовлення в закладі дошкільної освіти, спрямованої на створення технології розвитку мовленнєвого спілкування, є забезпечення цілісності і життєздатності спілкування дітей з дорослими та однолітками, розвиток у вихованців усіх форм і засобів (невербальних, мовленнєвих) спілкування; виховання творчого ставлення до діяльності і спілкування як специфічного виду діяльності, розвиток комунікативно-мовленнєвих, творчих здібностей дітей.

З'ясовано, що найважливішими джерелами розвитку зв'язного мовлення у дошкільників є художня література й усна народна творчість, величезна сила впливу яких традиційно використовувалась у вітчизняній і зарубіжній педагогіці як могутній чинник виховання й освіти підростаючого покоління.

У ході особистого педагогічного спостереження було помічено, що розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку буде більш ефективним у процесі сприймання ними художнього слова та самостійного складання зв'язних висловлювань. Працюючи над усною мовою дитини вихователь має розвивати дві її форми: розмовну (діалогічну) і розповідну (монологічну).

Працюючи з дітьми, треба повсякчас створювати умови для самостійних мовних спостережень, для саморозвитку мовлення, здійснення контролю та самоконтролю над висловлюваннями.

У роботі представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми навчання переказу дітей старшого дошкільного віку, яке полягає у визначенні рівня навичок переказу, психологічних внутрішніх та зовнішніх умов їх формування, створенні та експериментальній перевірці моделі формування навичок переказу за допомогою прийомів мнемотехніки.

Констатувальний експеримент був спрямований на вивчення сформованості навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку. З метою визначення індивідуального рівня сформованості навичок переказу, була розроблена модель, результати якої свідчать про те, що є незначна різниця в показниках рівня прояву кожного компонента у експериментальній та контрольній групі, де переважав низький та середній рівень оволодінням переказом.

За результатами дослідження була розроблена функціональна модель навчання дітей переказу художніх творів прийомами мнемотехніки. Засобами підвищення рівня оволодінням переказом стали: створення розвивального середовища; організація дидактичних ігор з використанням мнемотехніки; спеціально організоване навчання через заняття. Проводилася просвітницька робота з вихователями у формі консультацій.

Проведене експериментальне дослідження з дітьми старшого дошкільного віку з метою експериментальної перевірки впливу мнемотехніки на рівень формування навичок переказу у дітей старшого дошкільного віку, дозволило визначити зміни в оволодінні переказом по кожному компоненту (емоційному, змістовному, дійовому). Це свідчить про ефективність проведеної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, з урахуванням усіх педагогічних умов.

Таким чином, результати дослідження повністю підтвердили висунуте припущення про вплив використання мнемотехніки у навчанні дітей старшого дошкільного віку переказу художніх творів

В кваліфікаційній роботі були вирішені поставлені завдання, мета дослідження досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М.М., Яшина В.І. Методика розвитку мови і навчання рідної мови дошкільнят. М: Академія, 1998.
2. Алексеева М.М., Яшина В.І. Мовленнєвий розвиток дошкільнят.
3. М: Академія, 1998.
4. Беніамінова М.В. Виховання дітей. М.: Просвещение, 1991.
5. Білан О.І. Вчимо розповідати за ілюстраціями. *Дошкільне виховання*. 2005. № 1. С. 12-14.
6. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64 с.
7. Білан О.І. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами художньої ілюстрації. *Дошкільна освіта*. 2003. №1.
8. Білаш О.Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2015. № 23. С.12-15.
9. Бондаренко А.К. Дидактичні ігри в дитячому садку. М.: Просвещение, 1991.
10. Богущ А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник / За ред. А.М. Богущ. Друге видання, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
11. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика . Запоріжжя: Просвіта, 2000. 216 с.
12. Богущ А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.:УЗМН, 1997. 109 с.
13. Богущ А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія /А.М. Богущ. -К.: Вид. Дім «Слово», 2004. 376 с.
14. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник . К. : Вища шк., 2007. 542 с.

15. Богуш А.М. Методика організації художньо – мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Т. М. Котик. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304с.
16. Богуш А. М. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки / А. М. Богуш, Л. Данілова // Педагогічний альманах: зб. Студ. Наук. Статей/ [ред.. кол.: Жаровцева Т. Г. (гол. ред..) та ін.]. Одеса: ДЗ «ПНПУ ім.. К. Д. Ушинського». 2013. Вип. 5: Проблеми та перспективи сучасної освіти. С. 148-151.
17. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш. Вид. 2-ге, перер. та доповн. К.: Виданичий дім «Слово», 2014. 304 с.
18. Богуш А. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: навчальний посібник / А. Богуш, І. Попова. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 200 с.
19. Богуш А. М. Формування мовленнєвої особистості в дітей дошкільного віку /Монографія: Формування мовної особистості на різних вікових етапах /Богуш А.М., Трифонова О.С., Кисельова О.І. та ін /[за заг. ред. А.М.Богуш]. Одеса: АПН України, 2008. 272с.
20. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі: монографія. К.: Слово, 2008. 266 с.
21. Богуш. А. М. Речевая підготовка детей к школе. К., 1984.
22. Богуш А. М. Становлення і розвиток української дошкільної лінгводидактики (друга половина ХІХ ст. – ХХІ ст.). Монографія. Вид. Дім Слово. 2019. 328 с.

23. Богуш А. М. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот. Програма та навчально-методичний посібник /А. М. Богуш. Тернопіль: Мандрівець, 2016 р. 136 с. (Гриф МОН України)
24. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей четвертого року життя: навчально-методичний посібник. Серія: Настільна книга вихователя. К.: Генеза. 2019. 104 с. Гриф МОН.
25. Большева Т. В. Вчимося по казці. Розвиток мислення дошкільників за допомогою мнемотехніки: Навчально-методичний посібник. 2-е вид. испр. СПб.: «ДИТИНСТВО-ПРЕС», 2005. 96 с.
26. Бородич А.М. Методика розвитку мовлення дітей. М.: Просвещение, 1981.
27. Брєлова А. Формуємо зв'язне мовлення. *Дошкільне виховання*, 2004. - №4 с. 15-17.
28. Валюмс Н.П., Мурашкова І.Н. Картинка без запинки. СПб.: Триз-Шанс, 1995.
29. Валеса І. А. Проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. №44.
30. Волков Б. С. Дошкільна психологія: Психічне розвиток від народження до школи: навчальний посібник для вузів / Б. С. Волков, Н. В. Волкова. М.: Академічний Проект, 2007. 287 с.
31. Волков Б.С. От рождения до поступления в школу: Возрастная психология: учебное пособие: в 2 частях / Б.С. Волков, Н.В. Волкова. М.: Владос, 2008. 366 с.
32. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. К.: Вища шк., 1986.
33. Воробйова В.К. Методика розвитку зв'язного мовлення у дітей з системним недорозвиненням мови . 2005. 114с.

34. Выготский Л.С. Развитие устной речи у 6 т. Т.3 / Л.С. Выготский М.: Просвещение, 1982. 298с.
35. Гавриш Н. Навчання розповіді за картиною / Н. Гавриш *Дошкільне виховання*. 2003. №1.
36. Гавриш Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят /Н.В. Гавриш. К.: Шкільний світ, 2006. 119 с.
37. Гвоздьов О.М. Питання вивчення дитячого мовлення. М.: Просвещение, 1961.
38. Глухів В.П. Формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним мовним недорозвиненням / Глухів В.П. *Дошкільне виховання* 2004р. № 6, с.6
39. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 375 с.
40. Гончаренко А. Яким бути мовленнєвому заняттю? *Дошкільне виховання*, 2006. - №9. - с. 19-20.
41. Горелова А. Формуємо зв'язне мовлення. *Дошкільне виховання*. 2004. № 4. с.15-17
42. Гринько Є.В. Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку / Є.В. Гринько УДК. С.169-171.
43. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення / С. І. Дорошенко. Харків: ОВС, 2002.
44. Ейдетика як засіб підготовки дитини до школи / Авт.-упоряд. М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. Х.: Вид-во Ранок, 2012. – 176 с.
45. Ефименкова Л.Н. Формування мови в дошкільників / Ефименкова Л.Н. – 1985. с.92
46. Житнікова Л. Вчіть дітей запам'ятовувати / Л. Житнікова. М. : «Просвіта», 1994. С. 32–35.

47. Зінченко В.М. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах дошкільного закладу / В.М. Зінченко *Дошкільна освіта*. 2004. №1. С. 15-17.
48. Ігнат'єва Т.А. Розвиток дитини. Психічні, фізичні, інтелектуальні здібності / Т.А. Ігнат'єва. К.: Фенікс., 2005.
49. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія / Л. О. Калмикова. К. : Фенікс, 2008. 497с.
50. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. О. Калмикова. К. : НМЦВО, 2003. 300 с.
51. Когут М.В. Принципи розвитку мовлення та навчання дітей дошкільного віку рідної мови. *БВДС Мовленнєва веселка*. 2006. № 1-2. С.1-5
52. Кольцова М. Дитина вчиться говорити. М.: Радянська Росія, 1973.
53. Коненко О. На заняттях, у грі та праці формування у старших дошкільників пояснювального зв'язного мовлення / О. Коненко *Дошкільне виховання*. 1987. №10.
54. Копилова О. П., Ткаченко В. М. Використання символів у роботі з дошкільниками. 2010. 9с.
55. Короткова Э. П. Обучение детей дошкольного возраста рассказыванию. М., 1982.
56. Кравченко О.В. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності Навчально – методичний посібник О.В. Кравченко, *Вихователь – методист дошкільного навчального закладу*. 2004. № 3. С.3-9.
57. Крутій К. Л. Навчання дітей української мови: теорія і практика/ К. Л. Крутій. Запоріжжя: «ЛПІС» ЛТД, 2000.

58. Крутій К.Л., Котій Н.І., Письменна Л.М., Щербань Л.І. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ ЛПІС Лтд, 2007.
59. Крутій К.Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєво пасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ ЛПІС Лтд, 2003.
60. Крутій К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції /К.Л.Крутій. Запоріжжя, 2008.
61. Ладиженська Т.О. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів. М.: Просвещение, 1975.
62. Леонтьев А.Н. Язык, речь, речевая деятельность / А.Н. Леонтьев. М.: Учпедгиз, 1969. 226 с.
63. Леушина Л.И. Зрительное пространственное восприятие / [Под ред. В.Д. Глезер]. Л.: Наука, 1978. 175 с.
64. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри: досвід/ С. Логвинчук *Дошкільне виховання*. 2016. № 2. С. 11-15.
65. Лопатинська Н.А., Маковецька Н.В. Вчимося мови та розмови, або Українська разом з матусею. Запоріжжя: Просвіта, 1999. 336с.
66. Луцан Н.І. Лінгводидактичні проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Н.І. Луцан *Дошкільна освіта*. 2004. № 4 (6). С. 9-14
67. Луцан Н.І. Розвиток мовлення в ігровій діяльності дошкільників *Обрії. Науково-педагогічний журнал*. 2004. №2(19). С.97-100.
68. Люблінська А.А. Вихователю про розвиток дитини. М.: Просвещение, 1972.
69. Максаков О.І. Чи правильно говорить ваша дитина. М.: Просвещение, 1988.

70. Методика развития речи в детском саду / Под ред. А. М. Богуш. К., 1977.
71. Наумчук М.М. Зошит з розвитку мовлення/ М. М. Наумчук, Н. О. Будна, С. І. Рябова. Т.: Богдан, 1997.
72. Омельченко С. Л. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення. *Логопед.* М., 2008. №4. С. 102-115.
73. Пироженко Т.О. Комуникативно-речевое развитие ребенка. Монография /Т.О. Пироженко К., 2002. 310 с.
74. Полянська Т. Б. Використання методу мнемотехніки в навчанні розповідаючому дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник. СПб.: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «ДИТИНСТВО-ПРЕС», 2010. 64 с.
75. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т. І. Поніманська. 2-ге вид., доповн. К. : Академвидав, 2013. 464 с.
76. Розвиток мови дошкільника: Збірник наукових праць АПН СРСР, НДІ дошкільного виховання, під ред. Ушакової О.С., М.: АПН СРСР, 1990.
77. Северина С.І. Роль гри в дошкільному дитинстві / С.І. Северина *Психолог.* 2005. №9. С. 7-10
78. Смольникова Н. Г. Развитие структуры связного высказывания детей старшего дошкольного возраста / Н. Г. Смольникова О. С.Ушакова. М Просвещение.1990. 99 с.
79. Сохин Ф. А. Начальный этап овладения ребенком грамматическим строением языка: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд.. наук / Ф. А. Сохин. М., 1995.15с.
80. Тихеева Є. І. Розвиток мовлення дітей (раннього та дошкільного віку): посібник для вихователів дитячого садка під ред. Сохіна Ф.А. М.: Просвещение. 1981.
81. Ушакова О.С Методика развития речи детей дошкольного возраста / 51.О.С. Ушакова Е.М. Струнина. М.: ВЛАДОС, 2004. 288 с.

82. Ткаченко Т.А. Використання схем при складанні описових розповідей. *Дошкільне виховання*. 1990. №10. С.16-21.
83. Ушакова О.С. Зв'язкова мова II Психолого-педагогічні питання розвитку мовлення дітей дошкільного віку. М.: Просвещение, 1984.
84. Ушакова О. С., Гавриш Н.В. Знайомимо дошкільнят з художньою літературою: Конспекти занять. М: ТЦ «Сфера», 1998. 224 с.
85. Ушакова О.С. Основные направления работы по развитию речи дошкольников. М.: Просвещение, 1994.
86. Ушинський К.Д. Рідне слово. Вибрані педагогічні твори / К.Д.Ушинський. К.: Радянська школа, 1979. С.183-185.
87. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д. Ушинский; сост. С Ф. Егоров. М.: Педагогіка, 1988. Т. 1. 416 с.
88. Флерина Е.А. Розповідання в дошкільній практиці /Е.А. Флерина М.: Просвещение, 2010. 145 с.
89. Фомичева М. Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М., 1982.
90. Чепурний Г. Мнемотехнікаб технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль: Мандрівець, 2015.
91. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 31 – 35.
92. Черешнюк О. Робота з літературним твором із використанням прийомів мнемотехніки *Методична скарбничка вихователя*. 2014. № 2. С. 30
93. Чернишова Є.Р. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти/ авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький та ін.: за наук. ред.

- Є. Р. Чернишової. К.: ДВНЗ Університет менеджменту освіти, 2014. 230 с.
94. Шикун Т. Використання прийомів мнемотехніки в пізнавально-мовленнєвому розвитку дошкільників *Дошкільне містечко*. 2014. № 3. С. 26 – 29.
95. Шкльода В.М. Розвиваємо мовлення дошкільників. *БВДС Мовленнєва веселка*. 2003. № 17-18. с.1-12
96. Эльконин Б.Д. Детская психология / Б.Д.Эльконин. М.: Уч.пед.гиз, 1960. 206с.
97. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченко. К.: Педагогічна думка, 2001. 516 с.

Інтернет - ресурси

97. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. К., 2018. *Режим доступу:* <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2234/>. – Назва з екрану.
98. Використання піктограм у роботі з дошкільниками / Використання піктограм в мовному розвитку і розвиток розумових процесів у роботі з дітьми дошкільного віку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pedkopilka.com.ua/blogs/mari-petrenko/ispolzovanie-piktgram.html>.
99. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ МОНУ від 12.01.2021 № 9 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyiosviti-nova-redakciya> (дата звернення 25.08.2021).

100. Оліферчук Т.В. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Стаття «Освіта впродовж життя» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cetext.ru/tavrijsekij.html?page=6#/> (дата звернення 20.05.2021).

101. Мнемотехніка як ефективний засіб мовного розвитку дітей [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://kr.suzirya.edukit.dp.ua/portfoliopedagogiv/volkova_1_1/innovacijni_tehnologii/mnemotehnika . (дата звернення 20.05.2021).

ДОДАТКИ

Бесіда з дітьми за змістом оповідання В. Сухомлинського

«Сонце і сонечко»

Восени заховалось Сонечко під корою дерева. Спить собі комашка, не страшні їй ні морози люті, ні вітри студені. Спить Сонечко, і сниться йому теплий сонячний день, легенька хмарка на блакитному небі, яскрава веселка.

Серед зими трапилась тепла сонячна днина. Тихо в лісі, вітру немає. Нагріло Сонце міцну кору. Жарко стало Сонечкові. Прокинулася комашка, солодко позіхнула, визирнула з-під кори. Хотіла вже було розправити крильця й полетіти, та Сонце застерегло:

– Не вилазь, Сонечку! Сховайся у свою теплу постіль. Рано тобі ще літати – загинеш. Мої промені теплі, та мороз підступний – уб'є тебе. Ще будуть і завірюхи, й вітри холодні, й морози тріскучі.

Сонечко послухалось доброго слова. Подихало свіжим повітрям і залізло знову в свою теплу постільку.

1. Назви головних героїв оповідання
2. Що приснилось сонечку взимку?
3. Як ти гадаєш щоб трапилось, якби сонце не застерегло комашку сонечко?
4. Чи послухало комашка-сонечко сонця?

Додаток Б

Питання до бесіди з батьками дітей старшого дошкільного віку

1. Як часто ви читаєте дітям художні твори?
2. Чи обговорюєте ви зміст твору після читання?
3. Чи виявляє ваша дитина інтерес та ініціативу щодо читання книг?

Анкета для вихователів
(для визначення обізнаності проблемою навчання дітей переказу
художніх творів)

1. Як часто на заняття з мовленнєвої діяльності ви плануєте переказ художніх творів?
2. Чи згодні ви з твердженням, що переказ художніх творів є одним з показників розвитку зв'язного мовлення дошкільників?
3. Які форми роботи ви плануєте за змістом художніх творів?
4. Якими прийомами ви підтримуєте інтерес до змісту твору?
5. Чи задоволені ви результатом оволодіння дітьми переказом художніх творів?

Конспект заняття з розвитку мовлення для дітей старшого дошкільного віку

Переказ твору В. Сухомлинського «Дівчина та ромашка» з використанням мнемотаблиці

Програмовий зміст: вчити дітей уважно слухати оповідання, вміти робити певні висновки; розвивати вміння логічно, послідовно, грамотно висловлювати свої думки, переказувати оповідання з опорою на мнемотаблиці; вдосконалювати граматичну будову мовлення; збагачувати словниковий запас дітей образними висловами, прислів'ями; розвивати монологічне мовлення, мислення, увагу, пам'ять; виховувати самотійність.

Обладнання: оповідання, загадки, прислів'я, мнемотаблиці .

I. Вступна частина

1. Психогімнастика «Привітання»

Доброго ранку – сонце привітне!
Доброго ранку – небо блакитне!
Доброго ранку – в небі пташки!
Доброго ранку – зелені дубки!
Доброго ранку – люди привітні!
Я всім бажаю щоб посмішки квітли!

2. Основна частина

Бесіда про дружбу:

- Дітки, а чи є у вас друзі?
- Як ви розумієте, що таке дружба?
- Як ви вважаєте, чи важко бути справжнім другом? А для чого це потрібно?

- Як треба відноситися до людей, щоб у тебе з'явилися друзі?

(Вихователь пропонує дошкільнятам зайняти свої місця за столами.)

- Сьогодні я хочу познайомити вас з новим художнім твором в якому розповідається якраз про дружбу. А написав його відомий вам видатний письменник. *(Вихователь демонструє портрет В.Сухомлинського – діти впізнають та називають його).*

(Читання педагогом твору з демонстрацією мнемотаблиці)

В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ «ДІВЧИНКА І РОМАШКА»

Ласкавим сонячним ранком дівчинка вийшла погратись на зеленій галявині. Раптом чує: хтось плаче. Прислухавшись, дівчинка зрозуміла, що плач долинає із галявини, де лежить великий камінь. Камінь не дуже великий, але міцний. Дівчинка запитує: «Хто там плаче під каменем?»

- Це я ромашка, — долинув голос, визволи мене з-під каменя. Відкинула дівчинка камінь і побачила ніжне стебло Ромашки.
- Спасибі тобі, Дівчинко — сказала Ромашка, розправивши плечі і вдихнувши на повні груди повітря. Ти визволила мене від Кам'яного Гніту.
- А як же ти потрапила туди?

— Обдурив мене Кам'яний Гніт, — відповіла Ромашка. — Була я маленьким ромашковим насіннячком. Восени шукала прихистку. Дав мені його Кам'яний Гніт, пообіцявши оберігати від холоду і спеки. А коли мені захотілось побачити сонечко, він ледве не задушив мене. Я хочу бути твоєю, Дівчинко.

Дівчинка приходила до Ромашки і вони разом зустрічали Сонечко.

— Як добре бути твоєю, Дівчинко!

А коли б ти виросла в лісі чи край дороги? Коли б ти була нічия? — спитала дівчинка. Я б умерла з горя, — тихо промовила Ромашка.

— Але нічийх квітів не буває. Вони завжди чийсь. Ось та Вогняна Маківка — вона товаришує з сонечком. Сонечко шепоче їй: «Ти моя, Вогняна Маківко».

Я чую цей шепіт, потім сходить Сонечко і Маківка розкриває пелюстки. А ось Васильок — друг Весняного Вітру. Він найпершим щоранку прилітає до Василька будить його і шепоче: «Прокидайся!». Квітка не може жити, коли вона нічия.

(Педагог пропонує дітям вийти на килимок та перетворитися та побути маленькими акторами. Розігрування епізодів.)

- Чим починається казочка?
- Покажіть, який настрій був у Дівчинки, коли вона йшла на галявину. Як вона йшла, покажіть.
- Що почула Дівчинка? Що запитала, яким голосом? («Хто там плаче під каменем?») Здивовано.)
- Як відповіла ромашка Дівчинці? (При потребі, педагог зачитує фразу із тексту, діти відтворюють її: «Це я ромашка, — долинув голос, визволи мене з-під каменя» Сумно.)
- Який настрій був у Ромашки, коли вона росла під каменем? (Сумний, пригнічений, вона плакала)
- Що ж сталося між Дівчинкою та Ромашкою? (Вони подружилися. Стали товаришами.)

Перед повторним читанням твору вихователь дає установку на переказ. Читає твір. Після прослуховування діти переказують оповідання з опорою на мнемотаблицю.

Підсумок:

- Пригадайте автора художнього твору, що я вам читала.

- Як називається художній твір?

- Чи сподобалася вона вам? Чим?

Відповіді дітей

